

Multi-level citizenship & migratie

De effecten van migratie binnen de EU op de ervaring van multi-level citizenship

Door:

Casper Engelen

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni, 2012

Multi-level citizenship & migratie

De effecten van migratie binnen de EU op de ervaring van multi-level citizenship

Door:

Casper Engelen

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Casper Engelen

Faculteit der Managementwetenschappen

0811378

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider:

Juni, 2012

Ruben Gielis

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	I
Voorwoord	II
Samenvatting	III
1 Inleiding	1
1.1 Projectkader	1
1.2 Doelstelling	3
1.3 Probleemstelling	3
1.4 Leeswijzer	4
2 Theorie	5
2.1 Burgerschap	5
2.2 Multi-level burgerschap	7
2.2.1 Regionaal burgerschap	7
2.2.2 Nationaal burgerschap	8
2.2.3 Europees burgerschap	8
2.3 Ervaren burgerschap	10
2.4 Conceptueel model	11
2.4.1 Hypothesen	12
3 Methode	13
3.1 Onderzoeksstrategie	13
3.1.1 Survey onderzoek	14
3.1.2 Steekproef	14
3.1.3 Random walk	15
3.1.4 Onderzoeksmateriaal	16
3.2 Onderzoekspopulatie	16
3.3 Achtergrond vragenlijst	18
3.3.1 Concepten	20
3.3.2 Vormgeving vragenlijst	22
4 Resultaten	23
4.1 Kenmerken respondenten	23
4.2 Affectieve aspecten	24
4.2.1 Regionale affectieve aspecten	24
4.2.2 Nationale affectieve aspecten	27
4.2.3 Europese affectieve aspecten	29
4.2.4 Conclusie affectieve aspecten	32
4.3 Formele aspecten	32
4.3.1 Regionale formele aspecten	33
4.3.2 Nationale formele aspecten	35
4.3.3 Europese formele aspecten	37
4.3.4 Conclusie formele aspecten	38
4.4 Resultaten verhoudingen	39
5 Conclusie	41
5.1 Conclusie	41
5.2 Vervolgonderzoek	42
5.3 Reflectie	42
6 Referenties	
Bijlagen	
Bijlage I: Enquête formulier	
Bijlage II: Individuele veranderingen	

Voorwoord

Voor u ligt de conceptversie van mijn bachelor thesis. Het onderzoek richtte zich op het verkennen van ervaren multi-level burgerschap, bij Nederlanders in het Duitse grensdorp Kranenburg. De scriptie is uitgevoerd ter afsluiting van de Bachelor Sociale Geografie. Het onderzoek bouwde voort op kennis die is opgedaan tijdens de studie.

In de bijlagen vindt u een voorbeeld van het gebruikte enquête formulier en de output waarmee individuele verschillen in de enquêtes geanalyseerd werden.

Door samenwerking met mijn begeleider is deze scriptie tot een goed einde gebracht. Ik wil daarom Ruben Gielis bedanken voor de goede begeleiding en de bruikbare adviezen. Daarnaast wil ik de Nederlandse inwoners van Kranenburg die mee hebben gedaan aan dit onderzoek bedanken.

Nijmegen, juni 2012

Casper Engelen

Samenvatting

Burgerschap is een begrip dat voor iedereen van belang is. Iedereen binnen de Europese Unie ondervindt gelijktijdig verschillende vormen van burgerschap. Deze verschillende vormen van burgerschap bestaan naast elkaar, en dit fenomeen heet multi-level burgerschap. Het duidt aan dat mensen burgerschap hebben op meerdere schaalniveaus. De Europese Unie probeert met zijn beleid de relaties met de burgers directer te maken. Mede daarom is het Europees burgerschap opgezet. De EU formaliseerde deze vorm van burgerschap in 1993 toen het verdrag van Maastricht in werking trad.

Naast deze transnationalisatie van burgerschap vindt er echter ook een regionalisatie van het burgerschap plaats. Dit komt mede door het subsidiariteitsbeginsel, wat inhoudt dat bestuur zo dicht mogelijk bij de burgers moet plaatsvinden. Deze regionalisatie en transnationalisatie van burgerschap past binnen een groter kader van onze globaliserende wereld. Sommige wetenschappers denken dat daarom het nationaal burgerschap aan belang verliest. Maar nationale overheden spelen over het algemene een grote rol in zowel regionalisatie als ook in transnationalisatie. Het is dus onduidelijk hoe de verschillende niveaus van burgerschap zich tot elkaar verhouden.

De Europese Unie zet in het kader van de integratie mobiliteit centraal. De mogelijkheid tot vrij reizen en vrij te vestigen binnen de unie, zijn bedacht om de integratie te bevorderen. Hiermee probeerde de EU tevens de band van de burgers met Europa te versterken en de relatie met de burger directer te maken. In de praktijk is echter niet onderzocht welke invloed migratie binnen de EU heeft op de ervaring van burgerschap.

Er zijn onderzoeken waarin is gekeken naar hoe de gevoelens over Europa veranderden na migratie. Maar dit is slechts een klein onderdeel van burgerschap. Burgerschap omvat alle aspecten van het toebehoren aan een gemeenschap. Burgerschap is te verdelen in twee onderdelen: formeel en affectief. Formeel heeft betrekking op de rechten en plichten die horen bij het toebehoren aan de gemeenschap. Hierbij valt te denken aan belastingen, wetten en ook burgerschapsrechten. De affectieve kant heeft betrekking op de emotionele band met de gemeenschap voorbeelden hiervan zijn het dragen van een identiteit en het hebben van een band met de gemeenschap. De formele kant van burgerschap krijgt in de praktijk meer belang als de affectieve kant sterker is. Dit komt omdat burgers zich bewuster worden van hun rechten en plichten, ten opzichte van de gemeenschap, als hun gevoel tot deze gemeenschap te behoren groter wordt. Formele aspecten van burgerschap zijn echter objectief, het zijn gegeven rechten en plichten, daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar hoe mensen deze ervaren.

In dit survey onderzoek wordt onderzocht hoe de ervaring van multi-level burgerschap veranderd na migratie naar een andere EU-lidstaat. Daarnaast wordt onderzocht hoe de verschillende niveaus zich tot elkaar verhouden, en hoe dit veranderd is na migratie. Het is gericht op het vormen van theorie over migratie en multi-level burgerschap. De hypothese van dit onderzoek is dat mensen hun Europees burgerschap sterker zullen ervaren, omdat vrijwel dagelijks gebruik wordt gemaakt van Europese rechten zoals de vrijheid van vestiging en het recht op vrije verplaatsing binnen de Europese Unie. Daarnaast is het de verwachting dat nationaal burgerschap minder sterk wordt ervaren, omdat de migranten minder bezig zijn met Nederlandse rechten en plichten. Bij het regionaal burgerschap werd verwacht dat dit zal zijn afgenomen na migratie, omdat de affectieve aspecten in de nieuwe regio vaak zwakker is.

Om tot een conclusie hierover te komen zijn er enquêtes afgenomen bij een groep Nederlanders in het Duitse grensdorp Kranenburg. De Nederlanders in dit grensgebied kenmerken zich doordat een groot gedeelte van hun sociale leven nog altijd in Nederland afspeelt, en zijn daarom een interessante groep om te onderzoeken.

Het bleek voor dit onderzoek niet mogelijk een aselechte steekproef te maken, omdat de gemeente Kranenburg geen gegevens over de populatie mocht afstaan in verband met de privacy wetgeving. Omdat bij een niet-aselechte steekproef de respondenten niet willekeurig gekozen zijn, mag uit de gegevens die hieruit verkregen zijn niet gegeneraliseerd worden. Daarom is ervoor gekozen de respondenten groep zo goed mogelijk te beschrijven, en conclusies te trekken die alleen van toepassing zijn op deze respondentengroep. Om toch een vorm van willekeur in de selectie van respondenten te krijgen, en daardoor een grotere verscheidenheid onder de respondenten is gekozen voor de random walk methode. Waarbij aan de hand van vooraf gekozen paden de respondenten benaderd werden. In de praktijk bleek deze methode in dit onderzoek niet goed te werken. Waardoor er sterk werd afgeweken van de paden.

De enquêtes zijn opgezet aan de hand van alle drie de uitgangsperspectieven van burgerschap: de liberale, de republikeinse en de communitaristische opvatting. Zodat alle aspecten van burgerschap, zowel formeel als affectief, werden afgedekt. Voor alle vormen van burgerschap werden de volgende begrippen behandeld:

Band	Bewustzijn rechten
Politieke betrokkenheid	Invloed rechten op dagelijks leven
Het delen van normen en waarden	Bewustzijn plichten
Vertrouwen in instituties	Invloed plichten op dagelijks leven

De resultaten van de enquêtes werden vervolgens ingevoerd in SPSS. Waarna deze werden geanalyseerd. Er vonden geen statistische analyses plaats, omdat niet hoefde te worden aangetoond dat de gevonden resultaten statistisch relevant waren. Daarom waren de analyses meer beschrijvend van aard. Daarbij werd behandeld welke veranderingen hadden plaats gevonden.

Uit de resultaten kon geconcludeerd worden dat de affectieve aspecten van burgerschap, bij de respondenten, niet sterk veranderden door de migratie. Bij het merendeel van de onderdelen vonden maar kleine veranderingen plaats. Bij de regionale politieke betrokkenheid vond een grotere verandering plaats, hierbij werd duidelijk dat de respondenten minder politiek betrokken waren met de regio Kranenburg. Daarnaast werd de band met Nederland iets sterker onder de respondenten, evenals de politieke betrokkenheid bij Nederland.

De respondenten waren zich na de migratie minder bewust van regionale rechten en plichten. Daarnaast nam de invloed op het dagelijks leven van regionale rechten na migratie af. Het bewustzijn van nationale formele aspecten van burgerschap bleef even sterk na migratie, tevens bleef de ervaren invloed van dergelijke rechten en plichten ongeveer gelijk. Ook van Europese rechten en plichten waren de respondenten zich zowel voor als na migratie ongeveer even bewust. Daarnaast bleef de invloed daarvan op het dagelijks leven ook gelijk.

In de resultaten is duidelijk te zien dat de ervaring van regionaal burgerschap na de migratie zwakker werd. De ervaring van nationaal burgerschap werd sterker. En de ervaring van Europees burgerschap bleef ongeveer gelijk. In de situatie voor de migratie werd nationaal burgerschap iets sterker ervaren dan regionaal burgerschap, en werd Europees burgerschap het minst ervaren. Na de migratie werd het nationaal burgerschap nog sterker ervaren, en het regionaal burgerschap minder sterk. Dit zorgde ervoor dat het verschil tussen regionaal en nationaal burgerschap groter werd. Na migratie bleef het Europees burgerschap nog steeds de minst ervaren vorm van burgerschap.

Daarom kan geconcludeerd worden dat migratie bij deze groep mensen op nationaal burgerschap een positief effect had, het geen effect had op Europees burgerschap en een negatief effect had op regionaal burgerschap. Daarnaast kan geconcludeerd worden dat nationaal burgerschap het sterkst ervaren werd, zowel voor als na migratie, gevolgd door regionaal burgerschap en daarna door Europees burgerschap.

1 Inleiding

1.1 Projectkader

De laatste jaren is de Europese integratie een belangrijk onderdeel van het Europese Unie beleid. Het creëren van één politieke, economische en sociale supranationale ruimte was en is nog steeds een van de doelen van de Europese Unie, en mobiliteit speelt hierbij een belangrijke rol (Europese Raad, 2000; Recchi, 2008). Daarnaast heeft de Europese Unie door het opzetten van het Europees burgerschap, aangezet tot een versterking van de directe relaties tussen de Europese Unie en haar bevolking (Painter, 2008). Daarbij werd ervan uitgegaan dat een sterkere relatie met de burgers de effectiviteit, efficiëntie en politieke legitimiteit zou verhogen. Deze versterking van de directe relaties met de burger past binnen de diepgaande integratie van de Europese Unie. Mede dankzij deze versterking van het Europese burgerschap moet de bevolking van de EU meer een gezamenlijk Europees karakter ontwikkelen (Painter, 2008).

Burgerschap omvat alle aspecten van het toebehoren tot een gemeenschap. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het hebben van rechten en plichten ten opzichte van de gemeenschap (Lehning, 2001; Bloemraad et al., 2008). Maar daarnaast ook om affectieve onderdelen zoals het hebben van een band met een bepaald land, een regio, of zelfs een transnationale organisatie als de Europese Unie. Belangrijke onderdelen van deze affectieve band is het hebben van een '*sense-of-belonging*' en het dragen van een identiteit door een individu (Painter, 1998).

Sinds de opkomst van het Europese burgerschap na het verdrag van Maastricht in 1991 heeft dit nieuwe 'Europees burgerschap' de interesse gewekt van vele wetenschappelijke vakgebieden (Painter, 2008) naast deze transnationalisatie is er echter ook sprake van een steeds groter wordende regionalisering op globale schaal, regio's worden steeds belangrijker op tal van gebieden (Paasi, 2009; Antonsich, 2010). Ook op het gebied van burgerschap vindt regionalisering plaats (Paasi, 2009). Deze ontwikkelingen passen binnen een groter geheel van globalisatie, waarbij sommige wetenschappers denken dat de nationale staat een steeds kleinere rol zal spelen (Isin & Turner, 2003). Daarom denken zij dat ook bij burgerschap de nationale vorm uiteindelijk zijn belang zal verliezen (Isin & Turner, 2003). Hierbij moet echter ook gezegd worden dat nationale overheden een grote rol spelen bij de regionalisering en transnationalisering (Isin & Turner, 2003).

Er zijn door deze transnationalisering en regionalisering dus meerdere vormen van burgerschap ontstaan. Het is echter niet mogelijk om deze verschillende vormen van

burgerschap in te wisselen. De verschillende vormen van burgerschap bestaan naast elkaar (Painter, 2008; Lehning, 2011; Antonsich, 2010).

Er wordt in dit onderzoek gefocust op hoe burgerschap ervaren wordt door het individu. Deze keuze is gemaakt omdat indien men slechts kijkt naar de absolute verandering van bijvoorbeeld de rechten en de plichten niet de migranten centraal staan. In dit onderzoek wordt onderzocht hoe de migratie de ervaring van het individu verandert. Op deze manier wordt het sociale karakter van burgerschap meer belicht en ligt de nadruk dus minder sterk op het juridische deel. De formele aspecten van burgerschap creëren via de manier waarop ze ervaren worden specifieke sociale praktijken die van belang zijn voor mensen (Turner, 1993).

Er is nog geen onderzoek verricht naar het effect van migratie op de ervaring van burgerschap. In een onderzoek van Roeder (2011) wordt wel aangetoond dat immigranten binnen EU lidstaten vaker positief staan ten opzichte van de Europese Unie, een conclusie die ook gestaafd wordt door Recchi (2008) en Rother & Nebe (2006). Daarnaast wordt in dat onderzoek genoemd dat burgers die nationaal burgerschap, van het land waarin ze leven, formeel hebben en ervaren, minder positief ten opzichte van Europa staan dan diegenen die dat niet hebben (Roeder, 2011). Dit suggereert dat nationaal en transnationaal burgerschap elkaar beïnvloeden. Hieruit kan echter niets gezegd worden over de mate waarin de verschillende niveaus van burgerschap zich ten opzichte van elkaar verhouden, en daarnaast wordt vermeld dat de gevonden resultaten volgens conventionele methoden niet significant zijn. Het onderzoek van Rother & Nebe onderzocht in hoeverre de identiteit van een individu verandert na migratie naar een andere EU-lidstaat (2006). Hieruit bleek dat twee derde van de immigranten een Europese identiteit voelen. Ook bleek dat ongeveer de helft van de immigranten zich zowel met het land van herkomst als met het land waarin ze wonen identificeerde (Rother & Nebe, 2006).

Er zijn wel onderzoeken uitgevoerd die concentreren op identificatie met, en steun aan de Europese Unie, maar hierbij werd niet ingegaan op de formele aspecten van burgerschap. Hierdoor blijft het onduidelijk hoe migratie binnen de Europese Unie de ervaring van multi-level burgerschap bij migranten beïnvloedt. Daarnaast is het onduidelijk hoe de verschillende niveaus van burgerschap zich tot elkaar verhouden, en is het interessant in hoeverre regionale burgerschap een rol speelt binnen dit geheel. De wetenschappelijke relevantie komt voort uit het gebrek aan kennis over het onderwerp multi-level burgerschap en hoe dit ervaren wordt. En de maatschappelijke relevantie komt voort uit het mobiliteitsbeleid van de Europese Unie. Door middel van dit onderzoek moet blijken of migratie binnen de Europese Unie daadwerkelijk leidt tot een sterkere ervaring van Europees burgerschap

1.2 Doelstelling

Het onderzoek wat ik voor ogen heb zal gericht zijn op kennisvorming. Dit is een logisch gevolg van het feit dat er weinig onderzoek gedaan is naar het effect van migratie op de ervaring van multi-level burgerschap. Dit biedt voldoende mogelijkheden voor een onderzoek dat bijdraagt aan de kennisvorming op dit vlak. Het onderzoek tracht de kennis op het gebied van burgerschap te nuanceren. De doelstelling van het onderzoek luidt daarom:

Het doel van dit onderzoek is de invloed van migratie naar een andere EU-lidstaat op het ervaren van multi-level burgerschap te onderzoeken, om te kunnen reflecteren op de rol van migratie bij verder integratie van de Europese Unie.

Ik wil hierbij te weten komen hoe migratie het ervaren van multi-level burgerschap beïnvloedt. Daarbij wordt zowel gekeken naar de ervaring van de formele aspecten van burgerschap, zoals onder andere de rechten en plichten verbonden aan burgerschap, als ook naar de informele of affectieve aspecten van burgerschap, zoals onder andere de identiteit en het gevoel van verbondenheid. Daarnaast zal een deel van het onderzoek aandacht besteden aan de verhoudingen tussen burgerschap op de verschillende schaalniveaus. Dit zal worden onderzocht door middel van onderzoek naar Nederlandse migranten in de regio Kranenburg (Duitsland).

1.3 Probleemstelling

Het onderzoek is opgebouwd rond een hoofdvraag. Deze wordt beantwoord aan de hand van een aantal deelvragen.

Hoofdvraag:

Hoe beïnvloedt het langdurig in een andere EU-lidstaat verblijven van een individu, zijn ervaring van burgerschap op de verschillende schaalniveaus?

Deelvragen:

- Wat is burgerschap?
- Wat is multi-level burgerschap?
 - Wat is regionaal burgerschap?
 - Wat is nationaal burgerschap?
 - Wat is Europees burgerschap?

- Hoe beïnvloedt migratie de ervaring van affectieve aspecten van burgerschap op meerdere schaalniveaus (Regionaal, nationaal en Europees)
- Hoe beïnvloedt migratie de ervaring van formele aspecten van burgerschap op meerdere schaalniveaus (Regionaal, nationaal en Europees)
- Hoe verhouden de verschillende schaalniveaus zich, en hoe verandert dit na migratie.

Deze deelvragen zullen in het theoretisch kader worden uitgewerkt tot concepten die in de empirie getoetst worden.

1.4 Leeswijzer

In dit hoofdstuk is beschreven wat onderzocht wordt en waarom dit onderzoek wordt uitgevoerd. In het volgende hoofdstuk (2) zullen de theoretische concepten burgerschap (2.1) en multi-level burgerschap (2.2) verder worden toegelicht. Daarna zal er worden ingegaan op de ervaring van burgerschap (2.3) en zal er een conceptueel model worden weergegeven (2.4). Aansluitend op dit conceptuele model worden er hypothesen beschreven.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de methodologie van het onderzoek. Allereerst wordt hierbij ingegaan op de onderzoeksstrategie (3.1). Daarna volgt een beschrijving van de onderzoekspopulatie (3.2). Om dit hoofdstuk af te sluiten wordt dieper ingegaan op de achtergrond van de vragenlijst (3.3).

Hoofdstuk 4 geeft de resultaten van het onderzoek weer. In dit hoofdstuk worden met behulp van figuren de resultaten beschreven die relevant zijn voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Allereerst wordt er een beschrijving van de respondenten populatie gegeven (4.1). Daarna volgen de resultaten van de affectieve aspecten van burgerschap (4.2) gevolgd door de resultaten van de ervaring van formele aspecten van het burgerschap (4.3). Ter afsluiting worden de resultaten met betrekking tot de verhoudingen van de verschillende niveaus van burgerschap gegeven (4.4).

De conclusies van het onderzoek volgen in hoofdstuk 5. De eerste paragraaf beantwoordt de vraagstelling van het onderzoek (5.1). Daarop volgen aanbevelingen voor vervolgonderzoek (5.2) als mede de reflectie op het onderzoek (5.3).

2 Theorie

In dit hoofdstuk worden de theoretische concepten waarop dit onderzoek is opgebouwd uitgelegd. In paragraaf 2.1 wordt allereerst aangeduid welke opvatting van burgerschap in het onderzoek gebruik wordt. Waarna in paragraaf 2.2 en de daaropvolgende sub paragrafen (2.2.1, 2.2.2, 2.2.3) wordt beschreven wat multi-level burgerschap inhoudt en hoe dit is opgebouwd. In paragraaf 2.3 wordt de koppeling van burgerschap met de ervaring van burgerschap gemaakt. Daarna, in paragraaf 2.4 volgt het conceptueel model en de hypothesen.

2.1 Burgerschap

De meeste democratische vormen van bestuur zijn in hun kern opgebouwd rondom een soort van burgerschap. Burgerschap is daarom een belangrijk onderdeel van de democratie, de traditie van burgerschap stamt dus ook uit de begindagen van de democratie (Isin & Turner, 2003). Burgerschap wordt daarom vaak gedefinieerd als het lidmaatschap van een politieke gemeenschap, hoewel deze definitie sterk onder discussie staat (Painter, 1998). Dit burgerschap kan over het algemeen op meerdere manieren worden verkregen (Isin & Turner, 2003). Het kan verkregen worden bij geboorte in het land, of verkregen worden omdat de ouders van een individu burgers waren. Daarnaast kan het worden toegekend aan immigranten.

Tegenwoordig worden over het algemeen vier verschillende betekenissen aan burgerschap toegeschreven (Isin & Turner, 2003). De eerste is gericht op de politieke rechten van de burger. De tweede betekenis is een meer rechtskundige; de burger wordt door de gemeenschap wettelijk erkend als zijnde een lid van de gemeenschap. Daardoor bezitten ze basale rechten, zoals het recht beschermd te worden door de overheid. De derde betekenis is het gebruik van het woord burgerschap als equivalent van lidmaatschap, een breder gebruik van het woord voor lidmaatschap bij alle organisaties (Isin & Turner, 2003). Hoewel dit meer metaforisch is bedoeld, wordt deze betekenis tegenwoordig ook als een geldige definitie gezien (Isin & Turner, 2003). Als laatste wordt burgerschap soms gebruikt om niet alleen lidmaatschap van een gemeenschap aan te duiden, maar ook als maatstaf van goed gedrag. Echt burgerschap is hierbij het goed participeren binnen de gemeenschap (Isin & Turner, 2003), hierbij hoort ook het op de hoogte zijn van en voldoen aan plichten en regels. Binnen dit onderzoek zal de nadruk liggen op de eerste twee betekenissen van burgerschap, deze twee zijn minder subjectief en abstract, en daarom beter te onderzoeken.

Naast het hierboven genoemde meer taalkundige onderscheid, wordt binnen de sociale wetenschappen ook nog onderscheid gemaakt tussen verschillende opvattingen over burgerschap (Leydet, 2011). Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen 3 opvattingen over burgerschap. Ten eerste is er de liberale opvatting, deze legt vooral de nadruk op de juridische status van het burgerschap (Leydet, 2011). Hierbij draait het vooral om rechten die horen bij het burgerschap. Ten tweede bestaat er de republikeinse opvatting, deze legt de nadruk bij de participatie van de burger binnen de gemeenschap. Hierbij gaat het om zowel politieke als ook andere participatie binnen de gemeenschap (Leydet, 2011). Ten derde bestaat ook de communitaristische opvatting, hierbij is participatie alleen niet genoeg. De burger moet ook betrokken zijn bij, en een band hebben met de gemeenschap. Dit is van belang voor zowel de gemeenschap als het individu omdat hierdoor de band tussen de burger en het democratische politieke proces sterker is (Bell, 2012). Dit versterkt de legitimiteit van het democratische bestuur. Daarnaast is het voor individuen belangrijk het gevoel te hebben tot een gemeenschap te behoren (Leydet, 2011).

Burgerschap bestaat dus uit zowel formele als affectieve aspecten. Het formele aspect bestaat uit rechten en plichten ten opzichte van de gemeenschap waartoe men behoort (Lehning, 2001). Daarom wordt in dit onderzoek gebruikt gemaakt van een vermenging van de bovengenoemde opvattingen. Het affectieve aspect bestaat voornamelijk uit het gevoel tot een groep te behoren en het dragen van een bepaalde identiteit (Painter, 1998). Ook op het gebied van deze affectieve aspecten identificeren individuen zich vaak met gemeenschappen op meerdere schaalniveaus (Levy et al., 2011).

Het formele aspect van burgerschap krijgt in de praktijk vaak meer betekenis als er ook sprake is van een affectieve band met de gemeenschap. Omdat burgers zich anders niet bewust zijn van de rechten en plichten die bestaan binnen het burgerschap (Painter, 1998). Daarom is het belangrijk om ook de affectieve kant van burgerschap te onderzoeken. Formele aspecten van burgerschap omvatten veelal rechten en plichten, deze zijn objectief opgesteld. Maar deze formele elementen worden niet objectief door mensen ondergaan. Burgers kennen hieraan verschillende waardes toe en vinden het ene recht belangrijker dan het andere, ze ervaren hun rechten en plichten dus op verschillende manieren. Daarom is het belangrijk om te kijken naar hoe deze formele aspecten door burgers worden ervaren, in plaats van te kijken hoe deze formele rechten rechts technisch veranderen. Het is ook van belang om te kijken of de burgers zich bewust zijn van hun rechten en hun plichten, of dat ze onwetend zijn.

2.2 Multi-level burgerschap

Multi-level burgerschap is het dragen van burgerschap op verschillende schaalniveaus. In de meeste gevallen wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen regionaal burgerschap, nationaal burgerschap en een vorm van transnationaal burgerschap. De meest beschreven en uitgebreide vorm van transnationaal burgerschap is het burgerschap van de Europese Unie. Daarnaast bestaan echter ook transnationale vormen zoals het wereldburgerschap. Deze zijn echter veelal minder uitvoerig en van kleiner belang.

De verschillende vormen van burgerschap bestaan naast elkaar en overlappen elkaar formeel gezien soms, daarnaast wordt Europees burgerschap vaak gezien als supplementair aan nationaal burgerschap (Painter, 1998). In dit onderzoek zal worden gekeken naar burgerschap op regionaal, nationaal en Europees schaalniveau. In de literatuur wordt verondersteld dat nationaal burgerschap over het algemeen het duidelijkst aanwezig is (Painter, 1998). Er heeft echter nog weinig onderzoek plaatsgevonden naar de ervaring van multi-level burgerschap. Daarnaast wordt door een aantal wetenschappers verondersteld dat het nationaal burgerschap minder belangrijk wordt in deze steeds verder globaliserende wereld (Isin & Turner, 2003).

In de volgende alinea's zullen de verschillende niveaus van burgerschap verder worden omschreven. In sub paragraaf 2.2.1 zal allereerst het regionaal burgerschap worden omschreven. Daarna in sub paragraaf 2.2.2 het nationaal burgerschap, en als laatst zal in paragraaf 2.2.3 het Europees burgerschap worden beschreven.

2.2.1 Regionaal burgerschap

Regionaal burgerschap is het lidmaatschap van een regionale politieke gemeenschap. Deze regionale politieke gemeenschap wordt op bestuurlijk gebied in de praktijk steeds belangrijker (Painter, 1998; Paasi, 2009). Ook burgerschap is hierbij van belang, omdat de burgers legitimiteit verschaffen aan regionale overheden. Onderdelen van regionaal burgerschap zijn onder andere: politieke betrokkenheid bij de regio, identificatie met de regio en plichten als zijnde belastingen. Ook het spreken van een regionaal dialect kan onderdeel zijn van regionaal burgerschap, omdat het een affectieve band met een regio weerspiegelt (Miller, 2006). Er is echter nog niet veel onderzoek gedaan naar regionaal burgerschap (Painter, 1998). De formele aspecten van deze vorm van burgerschap zijn vaak minder belangrijk dan de affectieve aspecten (Painter, 1998), aangezien regionale regels vaak sterk onderhevig zijn aan nationaal recht.

Regionalisatie is echter wel een belangrijk thema (Paasi, 2009; Painter, 1998). De regionale overheid speelt een steeds grotere rol in het dagelijks leven van mensen. Dit komt voort uit het subsidiariteitsbeginsel, dat mede door de Europese Unie zeer belangrijk wordt gevonden (Painter, 2008). Dit houdt in dat bestuur zo dicht bij de mensen als mogelijk wordt uitgevoerd. De Europese Unie vindt het daarom belangrijk dat regio's een grotere rol spelen, dit wordt het "Europa van de regio's" genoemd. Daarnaast bestaan er sinds de komst van de EU meer grensoverschrijdende regio's (Painter, 1998), deze zijn minder gebonden aan de nationale staat.

2.2.2 Nationaal burgerschap

Nationaal burgerschap is de meest evidente vorm van burgerschap (Painter, 1998). Deze wordt in de praktijk door mensen het sterkst ervaren, en is vaak veel uitgebreider dan de andere vormen van burgerschap (Painter, 1998). Deze burgerschap wordt over het algemeen verkregen bij de geboorte in het land, hoewel er ook andere manieren bestaan het te verkrijgen, zoals naturalisatie. Formele aspecten van dit burgerschap zijn bijvoorbeeld, het afdragen van belastingen, het recht om actief en passief deel te nemen aan de democratie en andere algemene mensen- en vrijheidsrechten. Affectieve aspecten als het dragen van een identiteit en het gevoel hebben deel uit te maken van de gemeenschap gelden sterk bij nationaal burgerschap (Painter, 1998).

Binnen het nationaal burgerschap zijn de formele aspecten vaak veel uitgebreider omschreven als binnen het regionale of het Europese burgerschap. Dit komt omdat deze vorm van burgerschap het sterkst ontwikkeld is. Er bestaat een uitgebreide hoeveelheid regels betreffende verschillende zaken zoals onder andere de rechtspositie van de burgers, de politieke en de burgerlijke rechten van de burgers. In het geval van migratie behouden de migranten het nationaal burgerschap, ze zullen echter wel onderdelen van de formele kant van het burgerschap minder ervaren. Sommige rechten zijn gebonden aan het gehuisvest zijn in het land, zoals het geval is bij het recht op vrijheid van godsdienst. Dergelijke rechten worden niet meegenomen bij migratie. Andere rechten zoals het recht te stemmen voor nationale verkiezingen in het land van herkomst blijven echter wel behouden.

2.2.3 Europees burgerschap

Europees burgerschap is een relatief jonge vorm van burgerschap. Het werd geformaliseerd in het verdrag van Maastricht in 1991, deze trad in werking in 1993 (Painter, 2008). De keuze van de Europese Unie om de rechten die Europese burgers hiermee verkregen daadwerkelijk burgerschapsrechten te noemen, suggereert dat de Europese Unie haar banden met burgers wil versterken en directer wil maken (Painter, 2008).

Europees burgerschap is burgerschap op transnationaal niveau, hoewel dit in de praktijk via nationaal burgerschap verloopt (Painter, 1998; Lehning, 2001). Een individu draagt het Europees burgerschap doordat deze het nationale burgerschap van een van de lidstaten heeft. Formele aspecten van Europees burgerschap zijn over het algemeen minder uitgebreid als in nationaal burgerschap, en zijn voornamelijk algemene rechten. Voorbeelden hiervan zijn het recht vrij door de Europese Unie te reizen en te verhuizen en het democratisch mogen kiezen en gekozen worden voor Europese verkiezingen (Painter, 1998).

Het Europees burgerschap omvat daarnaast ook nog meer fundamentele rechten. Deze zijn onderverdeeld in een zestal hoofdstukken; waardigheid van de persoon, vrijheid, gelijkheid, solidariteit, burgerschap en gerechtigheid. Ze zijn voornamelijk gestoeld op de fundamentele rechten en vrijheden zoals deze ook beschreven zijn in Europese Conventie van de rechten van de mens, de grondwettelijke tradities van de lidstaten van de Europese Unie, het Europees Sociaal Handvest van de Raad van Europa en het Handvest van de sociale grondrechten van de werknemers van de Europese Gemeenschap, naast andere internationale overeenkomsten die door de Europese Unie of haar lidstaten zijn ondertekend (Europese Parlement, 2012). Deze fundamentele rechten, zoals vastgelegd in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, omvatten ook rechten als het recht om te staken, het recht op zorg, sociale zekerheid en sociale bijstand (Fontaine, 2010).

Belangrijke onderdelen van het Europees burgerschap zijn verder nog het recht om overal binnen de Europese Unie te kunnen werken. Daarnaast worden diploma's verkregen in één van de lidstaten in alle lidstaten erkend (Fontaine, 2010). Tevens kunnen burgers aanspraak maken op een Europese zorgverzekeringskaart, waarbij ze in alle lidstaten geholpen worden bij medische kosten (Fontaine, 2010). Ook politieke rechten in je woonomgeving worden gewaarborgd door het Europees burgerschap, aangezien het Europese burgers het recht geeft te kiezen en gekozen te worden voor lokale verkiezingen in hun land van verblijf. Burgers hebben verder nog rechten met betrekking tot hun relatie met de Europese Unie. Deze zijn vastgelegd in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en zijn bedoeld om een brug te slaan tussen de instituties van de EU en haar burgers. Zo hebben

burgers onder andere het recht op toegang tot documenten van het Europese Parlement, de Raad en de Europese Commissie (Europese Parlement, 2000). Andere rechten erkend in dit handvest zijn het recht op een degelijk bestuur, het recht om zich te wenden tot de Ombudsman bij klachten over instituties en organen van de Europese Unie, het recht om petitie in te mogen dienen voor het Europees Parlement en het recht op diplomatiek en consulaire bescherming (Europese Parlement, 2000).

Ook affectieve aspecten van burgerschap worden door de Europese Unie als zeer belangrijk beschouwd en de EU zet in op beleid om het gevoel van samenhang te vergroten (Painter, 1998). Ook op Europees schaalniveau identificeren mensen zich met de gemeenschap en hebben zij een band met deze gemeenschap. Dit wordt mede veroorzaakt door symbolen die eenheid van de unie symboliseren, zoals het Europese volkslied en de munteenheid (Fontaine, 2010). Voordat mensen echter het gevoel kunnen hebben tot de EU te horen moeten zij zich wel bewust zijn van wat de Europese Unie doet, en waar deze voor staat (Fontaine, 2010). Daarnaast moeten burgers ook in het dagelijks leven invloed ervaren van de Europese Unie (Fontaine, 2010).

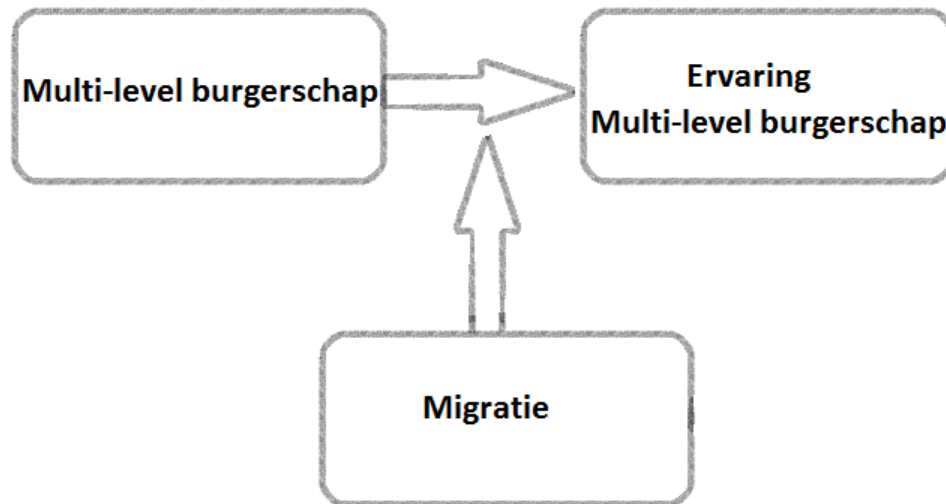
2.3 Ervaren burgerschap

Hierboven staan de verschillende vormen van burgerschap uiteengezet. In dit onderzoek staat echter niet burgerschap, maar de ervaring van burgerschap centraal. Om dit onderscheid binnen het onderzoek te benadrukken, is ervoor gekozen om bij de enquête te richten op het bewustzijn van de respondenten van de formele aspecten van het burgerschap en de invloed van deze aspecten op het dagelijks leven. Voor de affectieve aspecten van burgerschap geldt dat deze überhaupt al worden ervaren (Painter, 1998). Daarom kan hierbij direct gevraagd worden naar deze aspecten.

De keuze voor de ervaring van burgerschap ligt voor de hand omdat de Europese Unie met het opzetten van het Europees burgerschap in probeerde te zetten op meer directe relaties met haar burgers (Painter, 2008). Het is echter onduidelijk hoe de rechten en plichten die komen met het Europees burgerschap daadwerkelijk door de burgers worden ervaren. Daarnaast is gekozen voor het onderzoeken van de ervaring van burgerschap, omdat dit de wijze is waarop burgerschap zich bij mensen manifesteert. Het onderzoek focust op de respondenten zodat de effecten van migratie beter kunnen worden omschreven. Vanuit de ervaring van burgerschap komen namelijk sociale praktijken voort (Turner, 1993),

2.4 Conceptueel model

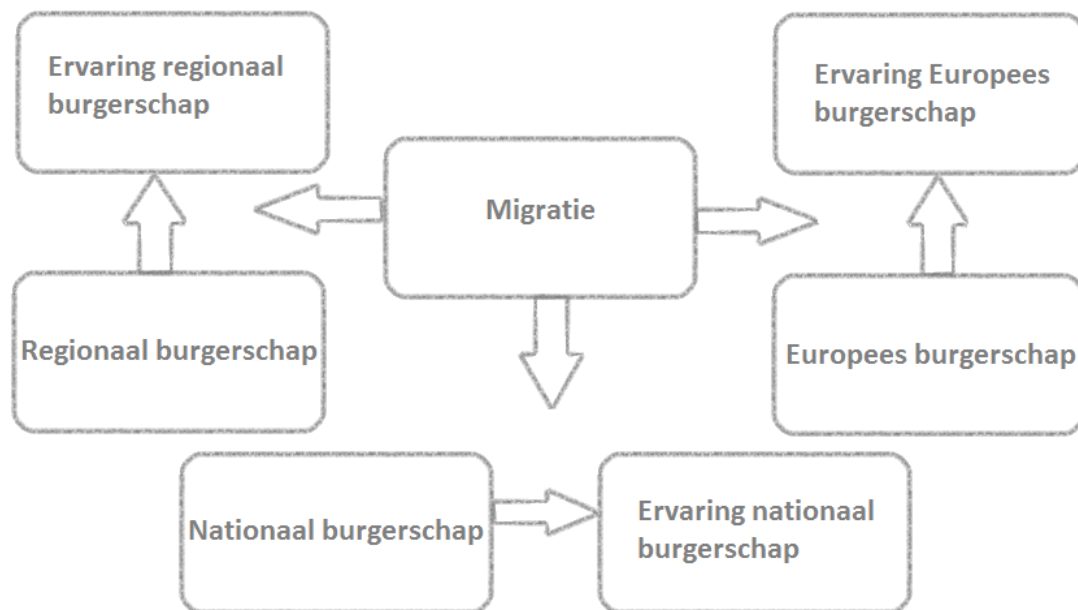
In dit onderzoek zal worden onderzocht wat de invloed is van migratie op de ervaring van multi-level burgerschap. Het conceptueel model ziet er daarom als volgt uit (zie figuur 1).

Figuur 1: Conceptueel model

In figuur 1 is het volgende te zien: Multi-level burgerschap wordt op een bepaalde manier ervaren. Dit omvat bijvoorbeeld hoe de verschillende schaalniveaus van het burgerschap zich tot elkaar verhouden. Het onderzoek richt zich op hoe dit 'ervaren' multi-level burgerschap verandert onder invloed van migratie. Hierbij wordt niet onderzocht en beschreven hoe de formele aspecten worden beïnvloed, maar wordt onderzocht hoe deze verandering door mensen wordt ervaren. Daarnaast wordt ook de invloed op de affectieve aspecten onderzocht. De pijl van multi-level burgerschap naar de ervaring van multi-level burgerschap betekent dus de manier waarop de ervaring tot stand komt. De pijl van migratie naar de andere pijl, duidt op de relatie tussen migratie en de totstandkoming van de ervaring.

Er wordt daarnaast ook ingegaan op hoe de migratie de verschillende schaalniveaus beïnvloedt en hoe deze niveaus zich verhouden tot elkaar. Daarom is het conceptueel model ook nog complexer weer te geven zoals te zien is in figuur 2.

Figuur 2: Complex conceptueel model

2.4.1 Hypothesen

Bij dit conceptueel model is de verwachting dat migratie een invloed heeft op de ervaring van multi-level burgerschap. De hypothese van dit onderzoek is dat mensen hun Europees burgerschap sterker zullen ervaren, omdat vrijwel dagelijks gebruik wordt gemaakt van Europese rechten zoals de vrijheid van vestiging en het recht op vrije verplaatsing binnen de Europese Unie. Daarnaast is het de verwachting dat nationaal burgerschap minder sterk wordt ervaren, omdat de migranten minder bezig zijn met Nederlandse rechten en plichten.

Op het gebied van regionaal burgerschap is de hypothese van dit onderzoek dat deze na migratie in de eerste jaren zal zijn afgenomen, omdat mensen tijd nodig hebben om affectieve banden met de regio op te bouwen. Zoals eerder aangegeven (in paragraaf 2.2.1) zijn in regionaal burgerschap vooral deze affectieve aspecten belangrijk.

3 Methode

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de methodologie van het onderzoek. Allereerst zal de onderzoeksstrategie worden besproken (3.1). Daarna wordt de onderzoekspopulatie beschreven (3.2). In de derde paragraaf (3.3) worden de keuzes betreffende de vragenlijst toegelicht.

3.1 Onderzoeksstrategie

Zoals in eerdere paragrafen aangegeven is het onderzoeksveld wat ik wil onderzoeken nog niet onderzocht. Dit blijkt ook uit de doel- en vraagstelling van het onderzoek. Hierdoor ligt de keuze voor diepte onderzoek eigenlijk meer voor de hand dan de keuze voor breedte onderzoek (Creswell, 2007). Het doel van dit onderzoek is echter uitspraken te kunnen doen over een grotere groep mensen en patronen te vinden, hierdoor valt de keuze toch op breedte onderzoek. Een bredere dataverzameling is ook noodzakelijk, omdat burgerschap door veel mensen op een heel andere manier wordt ervaren. Hierdoor is het onmogelijk goede conclusies te trekken vanuit een kleinere groep mensen. Dit betekent dat dit onderzoek inzet op externe validiteit.

Diepgang in een onderzoek wordt veelal gecreëerd door kwalitatieve methoden, en breedte voornamelijk door kwantitatieve methoden (Vennix, 2007). Daarom valt de keuze voor dit onderzoek op kwantitatieve methoden. Daarbinnen is gekozen voor het survey onderzoek omdat dit de mogelijkheid biedt om in relatief korte tijd veel gegevens van een grote groep mensen (een groot deel van de populatie) te verzamelen (Vennix, 2007). Om aan die gegevens te komen maak ik gebruik van enquêtes. Enquêteren is in feite een gestandaardiseerd interview, waarbij de volgorde van de vragen en de antwoorden van tevoren zijn vastgesteld en op papier zijn gezet. Dit geeft meer structuur dan een (open) interview, en zorgt ervoor dat de gegevens gemakkelijk in te voeren zijn in dataprogramma's. Daarnaast is het naar verwachting minder tijdrovend. Deze enquêtes zullen mondeling worden afgenomen, omdat non-respons volgens Korzilius (2008) lager zal uitvallen bij een mondelinge enquête dan bij een schriftelijke enquête

Omdat naar dit onderwerp weinig onderzoek is gedaan, kan geen gebruik worden gemaakt van datamateriaal van anderen. Daarom moet ik zelf data gaan verzamelen. Het onderzoek zal zich voornamelijk concentreren op ondervraging. Wat gezien de focus op de ervaring door individuen een logische keuze is.

3.1.1 Survey onderzoek

De populatie waarover het onderzoek conclusies zou moeten verschaffen zijn de geënquêteerde Nederlanders die in en rondom Kranenburg (Duitsland) wonen. Het dorp Kranenburg kent om en nabij 800 Nederlandse inwoners. Door de gemeente Kranenburg kon in het kader van de privacy geen lijst worden verstrekt over aantallen of adressen van Nederlanders.

Het gebrek aan een lijst die de populatie weergeeft, en daarmee de afwezigheid van de mogelijkheid tot het trekken van een aselechte steekproef, dwingt ertoe een niet aselechte steekproef te gebruiken (Czaja & Blair, 2005). Hierdoor zal getracht worden de groep respondenten te beschrijven. Het doel ligt niet hoofdzakelijk bij het generaliseren van de uitkomsten van dit onderzoek naar een grotere populatie, maar in het proberen inzicht te verkrijgen in hoe mensen het fenomeen burgerschap ervaren. Dit is het gevolg van de onmogelijkheid van het trekken van een aselechte steekproef (Fowler, 2009). Er kan echter toch voor meer kwantitatief onderzoek gekozen worden omdat er nog weinig kennis bestaat over hoe mensen in de praktijk hun burgerschap ervaren, waardoor dit onderzoek een goed experiment is of hierin patronen te ontdekken zijn.

Omdat het niet mogelijk is om een aselechte steekproef uit te voeren zullen de enquêtes worden afgenomen aan de hand van de “*random walk*” methode (Czaja & Blair, 2005). Dit houdt in dat op een willekeurige manier door Kranenburg wordt gelopen, waarbij huizen waarin Nederlanders wonen worden benaderd. Mocht dit niet werken, omdat misschien onduidelijk is waar Nederlanders wonen, zal geprobeerd worden de “*Snowball-methode*” te gebruiken (Czaja & Blair, 2005). Deze houdt in dat ik door mensen binnen de onderzoekspopulatie op andere Nederlanders wordt gewezen, dit heeft echter als zwakte dat deze mensen elkaar wellicht kennen omdat ze misschien dezelfde eigenschappen hebben (Czaja & Blair, 2005).

3.1.2 Steekproef

Indien er sprake zou zijn van een aselechte steekproef zou bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%, en een foutmarge van 5%, een steekproefomvang van om en nabij 197 respondenten nodig zijn. Zoals hierboven genoemd is het echter niet mogelijk om een aselechte steekproef uit te voeren, vanwege het gebrek aan een lijst met Nederlanders in Kranenburg. Daardoor vervallen de eisen aan de steekproefomvang (Czaja & Blair, 2005) om deze reden wordt gekozen om zoveel mogelijk enquêtes af te nemen, met een minimum van 50, om toch een zo groot mogelijke groep mensen te kunnen beschrijven.

Dit heeft echter ook gevolgen voor de opzet van het onderzoek. In dit onderzoek werd namelijk eerst gefocust op externe validiteit, zonder een aselechte steekproef kan dit echter niet gegenereerd worden. Hierdoor is dit onderzoek meer gericht op beschrijven en exploreren van het thema ervaren multi-level burgerschap.

Daarnaast bestaan er extra kansen op bias, omdat zowel de onderzoeker als ook de eigenschappen van de respondenten invloed kunnen hebben op de kans dat een respondent geselecteerd wordt (Fowler, 2009). Daarom wordt ervoor gekozen om de enquêtes zowel overdag als in de avonduren af te nemen, zodat niet alleen mensen die overdag thuis zijn kans hebben om geselecteerd te worden (Czaja & Blair, 2005; Fowler, 2009).

3.1.3 Random Walk

Om de verschillende looproutes vorm te geven is ervoor gekozen om Kranenburg in 3 secties onder te verdelen. In al deze drie secties zal getracht worden 33 enquêtes af te nemen. 2 van deze secties omvatten wijken met een relatief hoog aandeel Nederlanders. Hiervoor is gekozen zodat verschillen, veroorzaakt door de samenstelling van de wijken worden uitgesloten. Door bewoners van meerdere wijken te onderzoeken kunnen wijk specifieke kenmerken worden uitgesloten. Het is aannemelijk dat er specifieke kenmerken zijn in bepaalde wijken doordat bepaalde buurten een hoger aantal Nederlanders kent. De effecten hiervan moeten zo goed mogelijk worden uitgesloten.

In figuur 3 zijn de 3 routes aangegeven. Mochten deze 3 routes niet genoeg respons opleveren, worden er meer routes opgesteld. Deze routes zullen ook het buitengebied rondom Kranenburg omvatten.

Figuur 3: Random Walk Kranenburg. Bron (bewerkt): Google (2012)

3.1.4. Onderzoeksmateriaal

Het onderzoeksubject in dit onderzoek zijn individuen. Deze personen moeten op basis van hun eigen ervaring antwoorden, en zullen dus worden gebruikt als respondenten. De respondenten zullen allen Nederlanders in de grensregio rond Kranenburg zijn, omdat dit mijn onderzoekspopulatie zal zijn. Daarnaast zal er gebruik worden gemaakt van literatuur over de verschillende niveaus van burgerschap én nog belangrijker over de methodes om burgerschap en/of deelaspecten hiervan meetbaar te maken voor kwantitatief onderzoek.

3.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie in dit onderzoek zijn volwassen Nederlanders die in Kranenburg wonen. De plaats Kranenburg telt ongeveer 4.000 inwoners (Duitslandweb, 2008), waarvan 18,2% Nederlands is (Houtum & Gielis, 2006). Kranenburg maakt deel uit van de Euregio Rijn-Waal. In figuur 4 is de locatie van Kranenburg te zien. Omdat er zoals eerder genoemd geen mogelijkheid was tot het trekken van een aselechte steekproef is ervoor gekozen een 100-tal enquêtes af te nemen. Met behulp van deze enquêtes wordt geprobeerd deze groep van 100 respondenten zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven.

Figuur 4: Locatie van Kranenburg. Bron (bewerkt): Google (2012).

De Nederlanders die wonen in het dorp Kranenburg bevinden zich voornamelijk in de 'Hollandse wijk' (Duitslandweb, 2008). In deze nieuwbouwwijk wonen veel Nederlanders, die vaak nog sterk Nederlandse kenmerken vertonen (Duitslandweb, 2008; Houtum & Gielis, 2006). De reden dat veel Nederlanders richting Kranenburg zijn verhuisd ligt in de financiële voordelen die het wonen in Duitsland met zich meebrengt ten opzichte van het wonen in Nederland (Houtum & Gielis, 2006). Mede doordat de Duitse huizenprijzen lager liggen dan Nederlandse huizenprijzen, kunnen Nederlanders relatief goedkoop een huis in Duitsland kopen. Daarnaast zijn ook belastingen op het huis en de auto lager in Duitsland. Het migreren van Nederlanders naar Duitse grensgebieden werd makkelijker gemaakt doordat de grenzen binnen de Europese Unie werden opengesteld (Houtum & Gielis, 2006). Dit gebeurde in 1985 met het Schengen akkoord. Toch kwam de migratie richting Kranenburg pas jaren later op gang. Vooral sinds het jaar 2000 is deze migratie sterk op gang gekomen (Gielis, 2009).

Kenmerkend voor deze Nederlanders is dat zij meestal hun werk behouden in Nederland, en iedere dag over de grens van en naar hun werk reizen. Daarnaast speelt ook een groot gedeelte van hun sociale leven zich nog altijd in Nederland af, zo gaan bijvoorbeeld de kinderen vaak naar Nederlandse scholen. Hierdoor integreren ook de jonge kinderen moeilijker in de Duitse gemeenschap (Houtum & Gielis, 2006), net als de volwassenen. De

Nederlanders voelen zichzelf daarom nog steeds buitenstaanders van de gemeenschap, en zo worden zij ook gezien. Daarnaast komen in het geval van Kranenburg veel van de Nederlanders uit dezelfde grensregio, zij het vanaf de andere kant van de grens (Houtum & Gielis, 2006).

Mede vanwege de hierboven genoemde kenmerken, zoals het dagelijks leven dat zich nog afspeelt in Nederland en de grote mate waarin mensen gemigreerd zijn vanuit dezelfde grensregio, is gekozen voor deze populatie. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Gielis (2009) dat Nederlandse 'transmigranten' in het grensgebied zich vaak bewust zijn van hun 'border experiences'. Dit maakt deze populatie een interessante groep om onderzoek naar burgerschap te verrichten. Omdat deze 'border experiences' behoren tot de sociale praktijken van grensmigranten, die onderdeel uitmaken van meerdere gemeenschappen. Ook het grote aantal Nederlanders in Kranenburg heeft een rol gespeeld bij de keuze voor deze populatie.

3.3 Achtergrond vragenlijst

In deze paragraaf wordt ingegaan op de opzet van de enquêtes. De enquêtes (zie bijlage I) zijn opgedeeld in drie onderdelen, namelijk de verschillende vormen van burgerschap; Regionaal, Nationaal en Europees. Deze categorieën zijn verder onderverdeeld in het affectieve aspect en het formele aspect. Daarnaast wordt gevraagd of de respondenten het gevoel hebben dat er na de migratie veranderingen zijn opgetreden in de categorieën om een vergelijking te kunnen maken met de situatie voor en na migratie. Hieronder zullen de verschillende aspecten van de categorieën uiteen worden gezet.

Affectieve onderdelen van burgerschap zijn veelal hetzelfde over de verschillende schaalniveaus. Maar formele aspecten van burgerschap veranderen per schaalniveau, omdat ieder schaalniveau zijn eigen set heeft van rechten en plichten. Daarom is hierbij gekozen voor minder concrete, en dus meer algemene concepten. Dit houdt in dat niet gevraagd werd naar één bepaald recht per schaalniveau, maar naar de ervaring van de verzameling rechten per schaalniveau (zie figuur 5). Dit is gedaan omdat concrete rechten slecht met elkaar te vergelijken zijn. Hierbij rijst natuurlijk wel de vraag hoe deze vragen worden begrepen en geïnterpreteerd door de respondenten. Dit is echter aan de respondent, en deze zal hierdoor waarschijnlijk meer antwoorden naar zijn persoonlijke ervaring. In figuur 5 is te zien welke onderdelen van burgerschap bij welke schaalniveaus gevraagd zijn.

Affectief:	Ervaring Formeel:
Regionaal	Regionaal
1) Band met de regio	1) Bewustzijn van regionale rechten en politieke rechten
2) Politieke betrokkenheid bij regio	2) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven
3) Delen van normen en waarden	3) Bewustzijn van regionale plichten en regelgeving
4) Vertrouwen in instituties	4) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven
Nationaal	Nationaal
1) Band met het land	1) Bewustzijn van nationale rechten en politieke rechten
2) Politieke betrokkenheid bij land	2) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven
3) Delen van normen en waarden	3) Bewustzijn van nationale plichten en regelgeving
4) Vertrouwen in instituties	4) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven
Europees	Europees
1) Band met Europa	1) Bewustzijn van Europese rechten en politieke rechten
2) Politieke betrokkenheid Europa	2) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven
3) Delen van normen en waarden	3) Bewustzijn van Europese plichten en regelgeving
4) Vertrouwen in instituties	4) Invloed van het bovenstaande op het dagelijks leven

Figuur 5: Deelaspecten burgerschap

Daarnaast zal in een klein onderdeel nog worden gevraagd om de mate waarin burgerschap op verschillende schaalniveaus ervaren wordt, kan worden geordend (zie bijlage I). Dit onderdeel is toegevoegd zodat beoordeeld kan worden hoe de verschillende schaalniveaus zich tot elkaar verhouden. Eén van de doelstelling van dit onderzoek.

3.3.1 Concepten

In deze subparagraaf zullen de verschillende concepten, en ook de keuze voor deze concepten, worden toegelicht. Naast de gekozen concepten waren er ook andere mogelijkheden. De keuze voor deze begrippen is gemaakt omdat deze de verschillende thema's het best afbakenen.

Affectief

Band

De band van een individu met de gemeenschap waarin hij zich bevindt is een sterke indicator van het burgerschap, gezien van uit een communitaristisch oogpunt. Het antwoord op de bijbehorende vraag geeft aan in hoeverre de respondent een affectieve band heeft met de gemeenschap. Ook geeft dit goed weer in hoeverre de respondent zich een burger voelt van het betreffende schaalniveau.

Politieke betrokkenheid

Politieke betrokkenheid kan op twee manieren worden uitgelegd. De eerste, actieve politieke betrokkenheid, heeft te maken met de participatie in het politieke systeem. De tweede, is niet enkel de participatie, maar legt meer de nadruk op emotionele betrokkenheid. Het eerste kan gezien worden als een meer republikeinse opvatting van burgerschap, de tweede is meer communitaristisch. In de enquête wordt dit onderscheid echter niet gemaakt, waardoor de respondent zelf interpreteert wat bij zijn ervaring past.

Delen van normen en waarden

Het delen van normen en waarden met andere individuen binnen de gemeenschap geeft aan in hoeverre een persoon zich een onderdeel voelt van de gemeenschap. Als een individu voelt dat hij anders is dan de gemeenschap, voelt hij zich minder snel onderdeel van deze gemeenschap. Dit valt ook onder de meer communitaristische opvatting van burgerschap.

Vertrouwen in instituties

Dit begrip is in de enquête opgenomen omdat de mogelijkheid bestond dat bij de band met de gemeenschap niet de institutionele kant van de gemeenschap zou worden meegenomen. Vertrouwen in de instituties van de gemeenschap is een belangrijk onderdeel van de relatie tussen de burgers en de instituties.

Formeel

Ervaring rechten en politieke rechten

Een belangrijk onderdeel van het burgerschap zijn de rechten die worden toegekend aan de burgers. Hierbij valt een onderscheid te maken tussen de politieke rechten, bijvoorbeeld het kiesrecht, en de algemene rechten, bijvoorbeeld de vrijheidsrechten. In de enquête van dit onderzoek is er echter voor gekozen deze twee soorten rechten niet te scheiden, om de lengte van de enquête enigszins in te korten. Daarnaast wordt gevraagd welke invloed dit heeft op het dagelijks leven van de respondent, om erachter te komen hoe groot de rol is van dergelijke rechten.

Ervaring plichten en regelgeving

Naast de rechten zijn ook de plichten een belangrijk onderdeel van het burgerschap. Belastingen zijn bijvoorbeeld een goed voorbeeld van een plicht die hoort bij het burgerschap. Daarnaast wordt van burgers ook verwacht dat zij zich bewust zijn van wetten, en zij zich hieraan houden. Daarnaast wordt gevraagd welke invloed dit heeft op het dagelijks leven van de respondent, om erachter te komen hoe groot de rol is van dergelijke plichten.

Samen dekken deze begrippen zowel de affectieve kant als de formele kant van het burgerschap bijna volledig af. De keuze om de invloed in het dagelijks leven te achterhalen is gemaakt omdat bewustzijn alleen niet voldoende is om te kunnen onderzoek hoe formele aspecten worden ervaren. Mensen kunnen zich namelijk bewustzijn van hun rechten, zonder dat ze invloed ondervinden van deze rechten. Daarnaast is ervoor gekozen om naar een viertal begrippen voor de affectieve kant te vragen, en slechts twee concepten aan de formele kant, omdat deze vaak beïnvloeden hoe formeel burgerschap wordt ervaren. Daarnaast waren ook de formele aspecten makkelijker samen te voegen in categorieën.

3.3.2 Vormgeving vragenlijst

De vragenlijst begint met vragen die direct relevant zijn voor het onderwerp, zodat respondenten niet het idee krijgen dat ze irrelevante vragen moeten beantwoorden. Hierdoor kan mogelijk worden voorkomen dat mensen tijdens de enquête afhaken (Czaja & Blair, 2005). Daarnaast is ervoor gekozen eerst de huidige situatie te behandelen omdat deze makkelijker te beantwoorden zijn dan vragen over het verleden. Met makkelijke vragen beginnen zal moeten leiden tot meer ingevulde enquêtes (Czaja & Blair, 2005). Het is echter altijd lastig voor de respondenten om zich in te leven in een situatie in het verleden. Een onderzoek waarbij in twee verschillende vragenlijsten een pre- en een postmeting had gezeten was een betere oplossing geweest voor dit probleem, waarbij de eerste voor migratie zou zijn ingevuld en de tweede na de migratie. Maar dit was gezien de tijdsduur en de daarvoor benodigde capaciteiten niet mogelijk.

Er is gekozen voor 2 blokken met vragen over de situatie nu, en daarna 2 blokken met vragenclusters over hoe het voor de migratie was. Een voor de respondent iets makkelijkere indeling waarbij de vragen van vroeger en nu direct onder elkaar wordt gezet kan ertoe leiden dat er een leer-effect ontstaat (Czaja & Blair, 2005). Dit leereffect ontstaat ook bij een opzet waarbij er 1 blok van de huidige situatie wordt opgevolgd door een blok van de oude situatie. Dit heeft ertoe geleid dat deze indeling is opgezet.

Als mogelijke zwakte van de enquête kan worden aangemerkt dat mensen direct in het begin gevraagd worden naar zaken waarover ze mogelijk niet veel hebben nagedacht. Dit wordt tegengaan door voor deze vragen gesloten antwoord categorieën te geven, en ze hiermee tot een keuze te dwingen (Czaja & Blair, 2005). Er is gekozen voor een viertal antwoordcategorieën: Zeer zwak, zwak, sterk en zeer sterk. Hiervoor is gekozen omdat dit duidelijke tegenstellingen zijn. Er ontbrak een categorie neutraal, dit is gedaan omdat het antwoord neutraal minder eenduidig zou zijn dan de overige antwoordcategorieën.

Er is gekozen voor een groot contrast tussen de rijen van de vragenlijst, zodat de verschillende rijen goed van elkaar kunnen worden onderscheiden. Hierdoor kan de vragenlijst sneller worden ingevuld en afgelezen. Daarnaast is er gekozen voor een beknopte beschrijving boven iedere vragencluster zodat deze niet verkeerd kan worden geïnterpreteerd (Czaja & Blair, 2005). De volgorde van de vragen en het steeds terugkeren van dezelfde vragen zorgt ervoor dat de vragenlijst snel kan worden ingevuld, hoewel dit ook zou kunnen leiden tot een verminderde aandacht.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven en geanalyseerd. Ten eerste wordt in paragraaf 4.1 de populatie beschreven. In paragraaf 4.2 worden dan de affectieve aspecten beschreven, waarna in paragraaf 4.3 de formele aspecten behandeld worden. Er is voor gekozen om de verschillende niveaus van burgerschap van elkaar te scheiden in plaats van naast elkaar te zetten, omdat eerst geconcentreerd wordt op de verandering. Daarna, in paragraaf 4.4 zal worden ingegaan op de verhoudingen tussen de schaalniveaus. Daarnaast wordt ook geanalyseerd hoe dit is veranderd door de migratie.

4.1 Kenmerken respondenten

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van 53 respondenten in het grensdorp Kranenburg. De conclusies zoals hieronder beschreven bevatten slechts conclusies over deze respondenten. Ze kunnen niet gegeneraliseerd worden naar een grotere populatie. De groep respondenten was in de praktijk kleiner dan vooraf de bedoeling was. Dit kwam voornamelijk omdat slechts in één wijk voldoende mensen mee wilden werken. Dit waren de mensen in de 'Hollandse' wijk. De linker route in figuur 3. Daarnaast bleek het hele proces veel tijdrovender dan vooraf geanticipeerd, waardoor het ook niet mogelijk was om nieuwe routes op te stellen. Ook was het in de overige twee wijken moeilijker om Nederlanders te vinden, omdat zij zich in deze wijken minder duidelijk onderscheidden van de overige bewoners. Ook wisten de Nederlanders daar minder vaak waar andere Nederlanders woonden, en waren mensen vaker niet thuis.

Leeftijdsgroep	Aantal
18-29	3
30-45	21
46-64	26
65+	3

Figuur 6: Leeftijden respondenten

De respondentengroep bestond uit 25 mannen en 28 vrouwen. Er zijn respondenten meegenomen uit alle leeftijdscategorieën, in figuur 6 is te zien hoe zij hierover waren verdeeld.

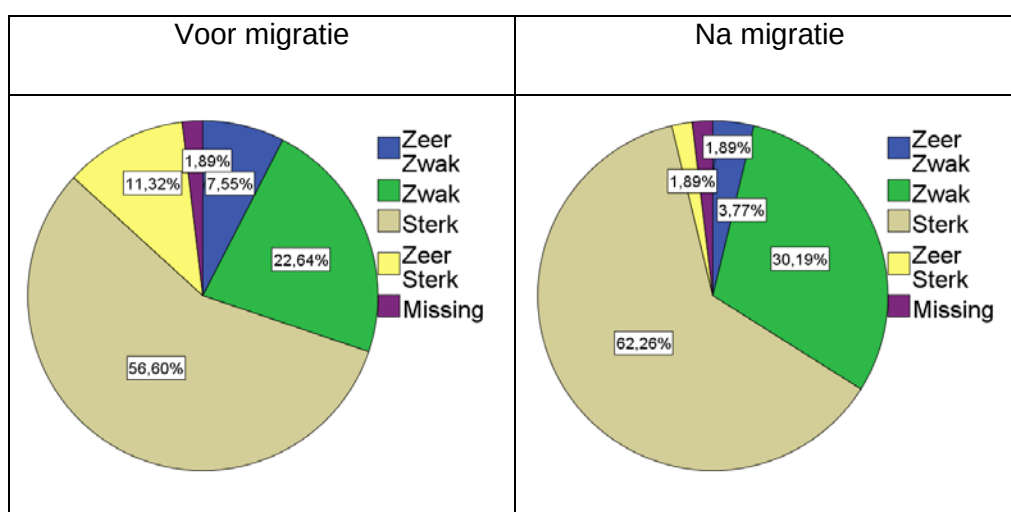
Daarnaast werden ze ook gevraagd naar hoe lang ze al in Kranenburg woonden. 3 mensen woonden minder dan 2 jaar in Kranenburg, 15 tussen de 3-5, 22 tussen de 6-10 en 13 langer dan elf jaar. 20 mensen voelden zich geheel geïntegreerd in de gemeenschap, 26 een beetje, 4 vrijwel niet en 1 geheel niet. 2 respondenten hebben deze vraag niet of onjuist ingevuld. De meeste mensen beschouwden zelf de regio Nijmegen-Kleve als hun regio (ongeveer 50%).

4.2 Effect van migratie op ervaring van affectieve aspecten burgerschap

In de subparagrafen hieronder zullen allereerst de affectieve aspecten van burgerschap worden geanalyseerd. De nadruk ligt hierbij op welke veranderingen hebben plaatsgevonden binnen de gehele respondenten populatie, maar daarnaast zal ook worden ingegaan op de veranderingen bij individuele respondenten.

4.2.1 Effect van migratie op ervaring van affectieve aspecten regionaal burgerschap

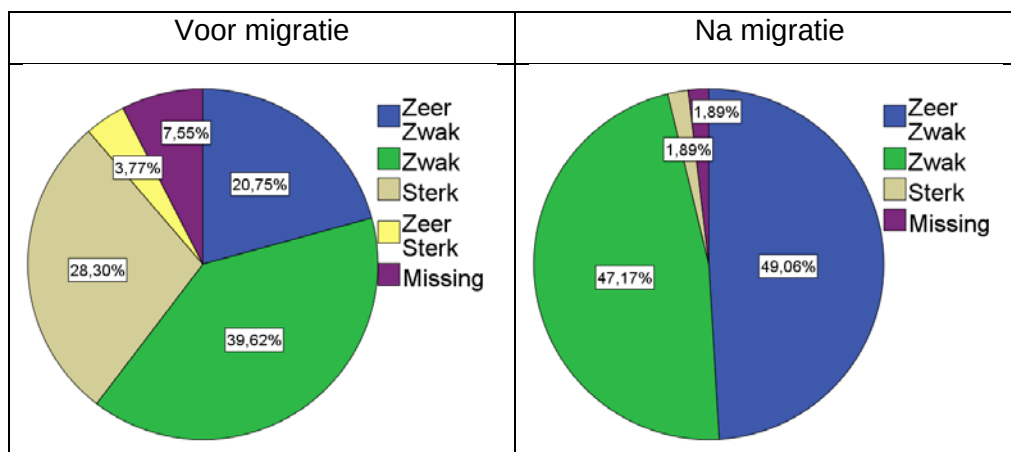
Regionale band

Figuur 7: Regionale band

Bij de vraag hoe sterk de band met de regio was en is ontstond er geen groot verschil tussen voor en na de migratie over de gehele populatie (zie figuur 7). Over de situatie voor de migratie zeiden 30 mensen een sterke band te hebben gehad met de regio, 6 vonden deze zeer sterk, 12 zwak en 4 zeer zwak. Na de migratie was de verdeling 33 sterk, 1 zeer sterk, 16 zwak en 2 zeer zwak. Er vond dus een kleine afname plaats bij de categorieën zeer zwak en zeer sterk, en een kleine toename bij zwak en sterk. Als men echter kijkt naar de verschillen per individu valt op dat 12 mensen een sterkere band kregen na migratie, 17 een zwakkere regionale band, en het in 21 gevallen gelijk bleef (zie bijlage II). De verandering vond dus plaats in beide richtingen. In beide gevallen, zowel voor als na migratie, vulde een respondent de vraag niet in. Al met al heeft er hier slechts een kleine verandering plaatsgevonden.

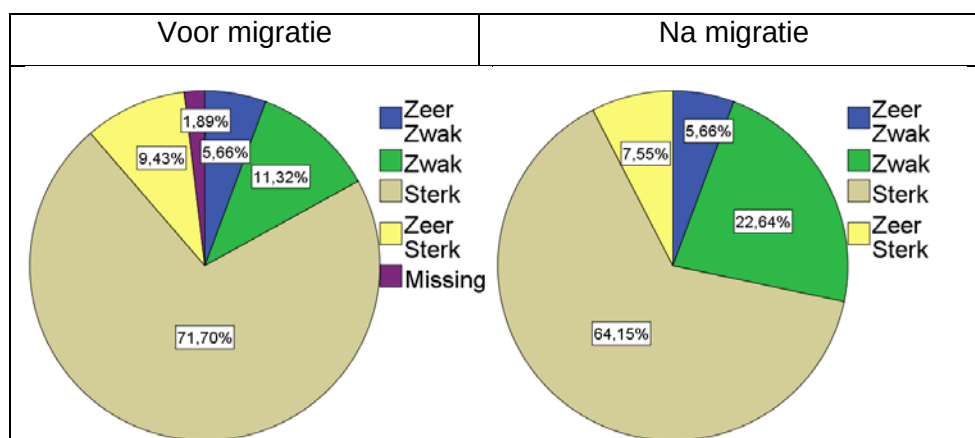
Politieke betrokkenheid met de regio

Figuur 8: Regionale politieke betrokkenheid

Op het gebied van politieke betrokkenheid vonden sterkere veranderingen plaats, zoals te zien in figuur 8. Er waren 15 mensen die deze in de situatie voor de migratie als sterk beoordeelden, 2 beoordeelde het als zeer sterk, 21 als zwak, 1 als zeer zwak en vier respondenten vulden deze vraag niet of onjuist in. Na migratie beoordeelde 26 mensen dit als zeer zwak, 25 als zwak en 1 als sterk. Slechts in 16 gevallen trad er bij de individuen geen verandering op. Bij 9 van de gevallen was er een sterke negatieve verandering, en werd de politieke betrokkenheid veel zwakker. Bij 19 mensen vond er een kleine negatieve verandering plaats, hierbij werd de politieke betrokkenheid een klein beetje zwakker. Slechts in 4 gevallen, werd de politieke betrokkenheid sterker. In een geval werd deze veel sterker, en in het andere geval slechts iets sterker (zie bijlage II). Dit duidt op een sterke afname van de politieke betrokkenheid.

Delen van normen en waarden met anderen in de regio

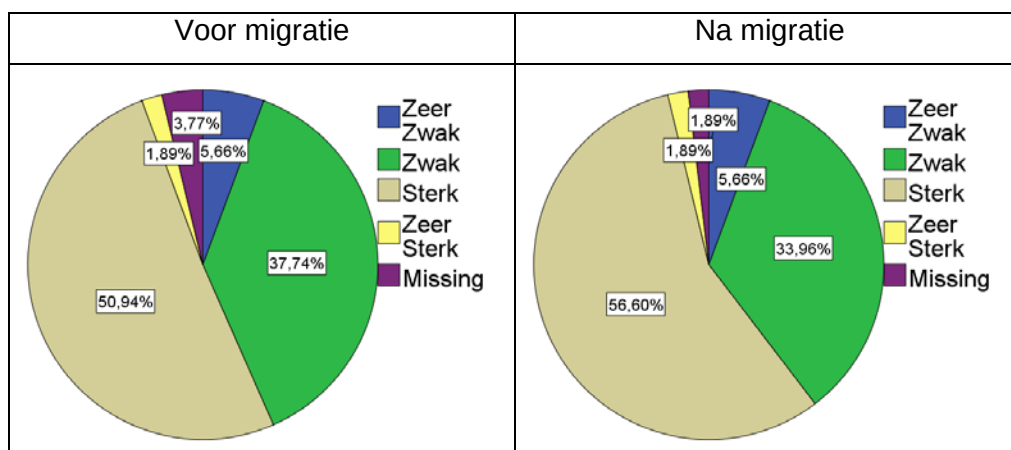

Figuur 9: Regionaal delen van normen en waarden

Over het delen van normen en waarden met anderen in de regionale gemeenschap zeiden de respondenten het volgende (zie ook figuur 9):

Voordat de respondenten waren gemigreerd vonden 38 respondenten dat zij hun normen en waarden sterk deelden met anderen. 5 respondenten ervoeren dit zeer sterk, 6 zwak, 3 zeer zwak, en één respondent vulde deze vraag niet of onjuist in. Na de vestiging in Kranenburg beoordeelden 34 mensen dit als sterk, 3 als zeer sterk, 12 als zwak en 3 als zeer zwak. Hierbij was er dus een kleine toename van de mensen die dit als zwak en zeer zwak beoordeelden. In 14 gevallen vond er een negatieve verandering plaats (zie bijlage II).

Vertrouwen in regionale instituties

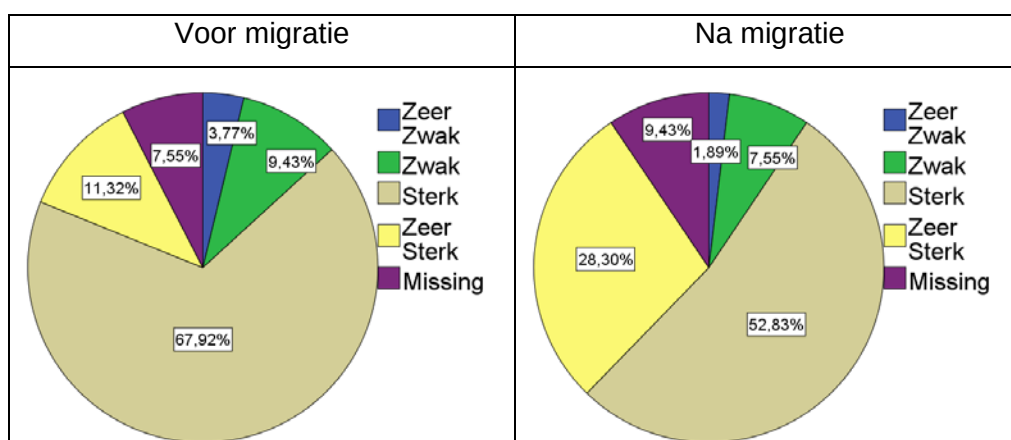

Figuur 10: Vertrouwen in regionale instituties

Het vertrouwen in regionale instituties veranderde niet veel onder invloed van migratie. Zoals te zien in de figuur 10 bleef dit ongeveer gelijk. In de situatie voor de migratie had 3 respondent een zeer zwak vertrouwen in regionale instituties, 20 hadden een zwak vertrouwen, 27 sterk, 1 zeer sterk en 2 respondenten vulden de vraag niet of onjuist in. Na de migratie hadden 3 mensen een zeer zwak vertrouwen in regionale instituties, 18 antwoorden zwak, 30 sterk, en 1 zeer sterk. En er was 1 missing value. Dit geeft aan dat dit over de populatie gezien niet sterk veranderde. Er trad echter bij de helft van de gevallen een verandering op, die ongeveer gelijk verdeeld waren over positief en negatief (zie bijlage II). Dit duidt erop dat het algemene vertrouwen in regionale instituties na migratie ongeveer gelijk bleef.

4.2.2 Effect van migratie op ervaring van affectieve aspecten nationaal burgerschap

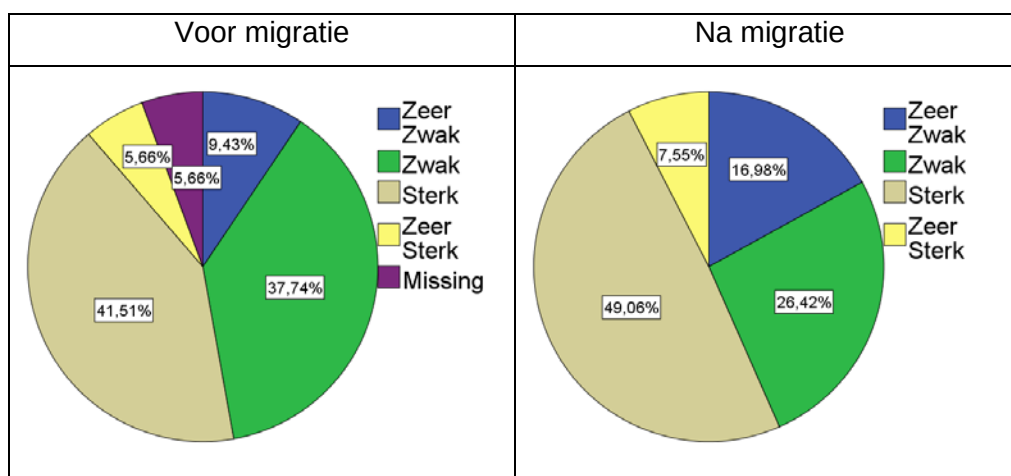
Band met Nederland

Figuur 11: Band met Nederland

Bij de vraag over de band met Nederland valt op dat veel mensen na hun migratie naar het buitenland een sterkere band met Nederland hebben ontwikkeld (zie figuur 11). Dit waren voornamelijk mensen die al een sterke band hadden (zie bijlage II). Voor de migratie beoordeelden 36 mensen hun band met Nederland met sterk, 6 met zeer sterk, 5 met zwak, 2 met zeer zwak en 4 gaven niet of onjuist antwoord op deze vraag. Na migratie beoordeelden 28 hun band als sterk, 15 als zeer sterk, 4 antwoordden zwak, 1 zeer zwak en 5 mensen beantwoordden deze vraag niet of onjuist. Opvallend is de verandering van sterk naar zeer sterk bij een aantal respondenten (zie bijlage II).

Politieke betrokkenheid Nederland

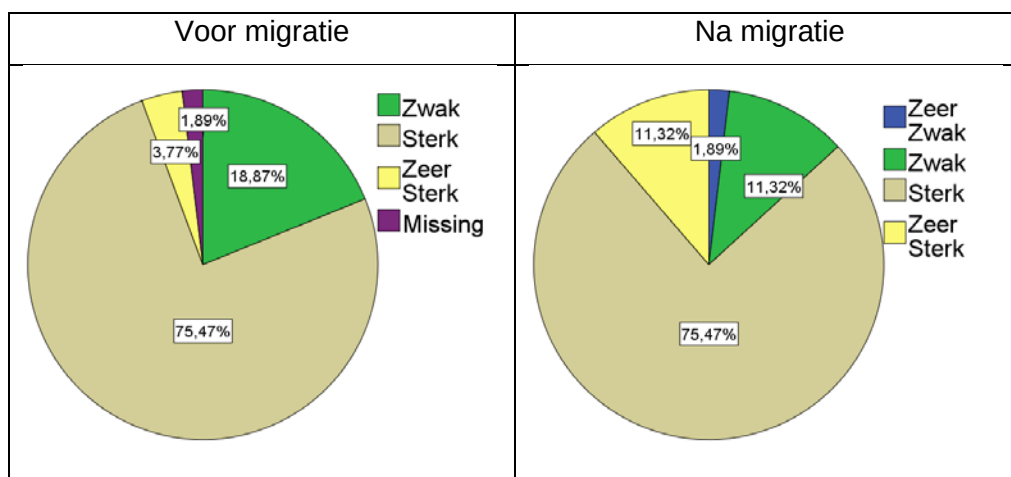

Figuur 12: Politieke betrokkenheid bij Nederland

Op het gebied van politieke betrokkenheid vonden relatief kleine veranderingen plaats, over het algemeen kan gezegd worden dat respondenten in de situatie voor de migratie even

politiek betrokken waren met Nederland als na de migratie. Slechts in 13 gevallen vond er een verandering plaats, deze was in vaker positief dan negatief (zie bijlage II). 9 mensen beoordeelden hun huidige politieke betrokkenheid met Nederland als zeer zwak, 14 als zwak, 26 als sterk en 4 als zeer sterk. In de situatie voor hun verhuizing beoordeelden 5 dit als zeer zwak, 20 als zwak, 22 als sterk en 3 als zeer sterk. Daarnaast vulden 3 respondenten deze vraag niet of onjuist in, zoals te zien in figuur 12. Hierbij traden er dus geen grote verschillen op, wel werd de politieke betrokkenheid bij Nederland in kleine mate sterker na migratie.

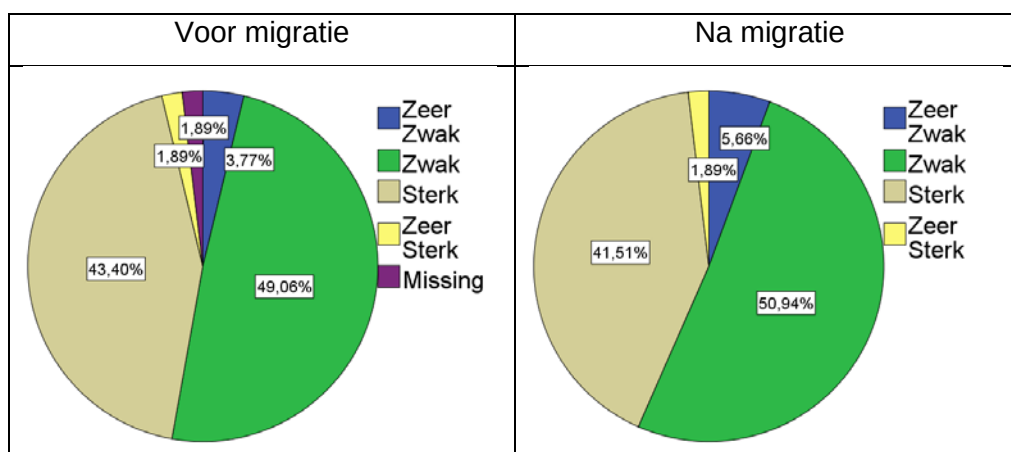
Delen van normen en waarden met anderen in Nederland

Figuur 13: Nationaal delen normen en waarden

Zes respondenten antwoordden dat zij hun normen en waarden zwak delen met andere Nederlanders, 40 antwoorden met sterk, 6 met zeer sterk en 1 met zeer zwak. In de situatie voor hun verhuizing beoordeelden de respondenten 10 maal met zwak, 40 maal met sterk, 2 maal met zeer sterk en 1 antwoord ontbrak of was onjuist ingevuld (zie figuur 13). Dit geeft aan dat er een kleine verandering is opgetreden, namelijk een toename van het gevoel normen en waarde te delen met andere Nederlanders na migratie. 14 mensen beoordeelden de situatie voor migratie anders dan na migratie. Deze verandering omvatte voornamelijk een sterker gevoel van het delen van normen en waarden (zie bijlage II).

Vertrouwen in Nederlandse instituties

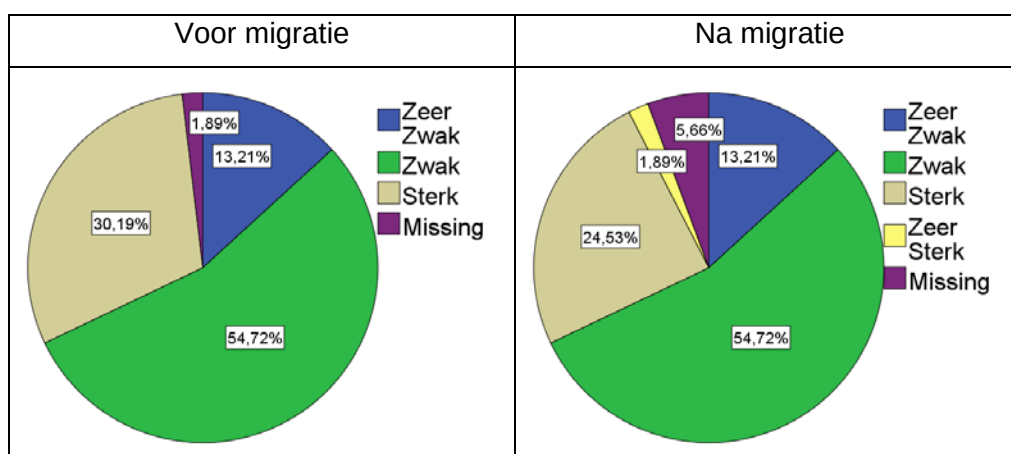

Figuur 14: Vertrouwen Nederlandse instituties

Zoals in figuur 14 te zien is, bleef het vertrouwen in nationale Nederlandse instituties ongeveer gelijk onder de respondenten. 23 beoordeelden deze voor migratie met sterk, na migratie waren dit er 22. Voor migratie beoordeelde 26 deze met zwak, na migratie waren dit er 27. Voor migratie beantwoordden 2 mensen deze vraag met zeer zwak, na migratie waren dit er 3. Zowel voor als na migratie antwoordde 1 respondent met zeer sterk en 1 respondent vulde de vraag voor de situatie voor migratie niet of onjuist in. Dit toont aan dat er geen significante veranderingen plaatsvonden in het vertrouwen in Nederlandse instituties bij de respondenten.

4.2.3 Effect van migratie op ervaring van affectieve aspecten Europees burgerschap

Band met Europa

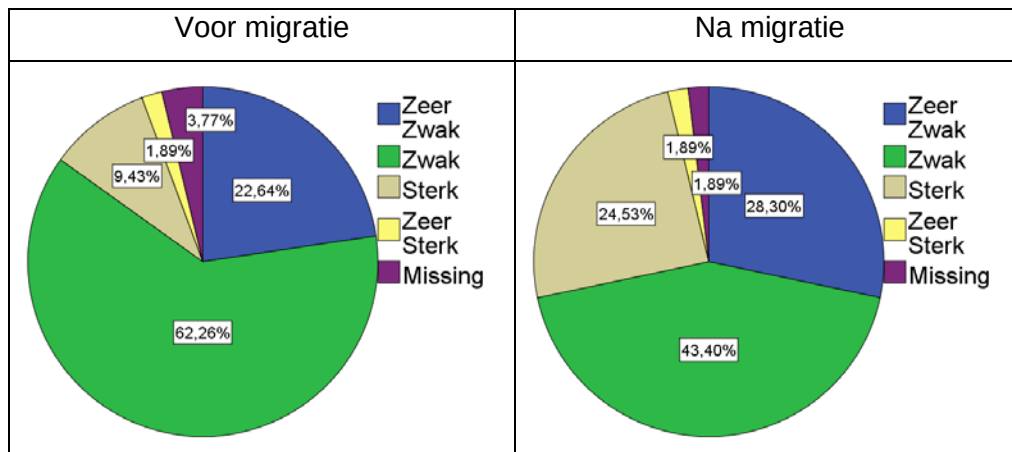

Figuur 15: Band met Europa

De band met Europa veranderde bij de respondenten niet significant (zie figuur 15). In de situatie voor de migratie beoordeelden 7 respondenten hun band zeer zwak, 29 zwak, 16

sterk en 1 niet of onjuist. Na de migratie beoordeelden 7 hun band zeer zwak, 29 zwak, 13 sterk en 1 zeer sterk. 3 mensen vulden de vraag niet of onjuist in. Dit duidt op een heel klein verschil binnen de populatie. Toch vonden er bij 17 mensen kleine verschillen plaats in hun band met Europa, bij 8 mensen werd deze sterker, en bij 9 zwakker (zie bijlage II). Toch is dit maar een kleine verandering en vertoont deze geen duidelijke richting.

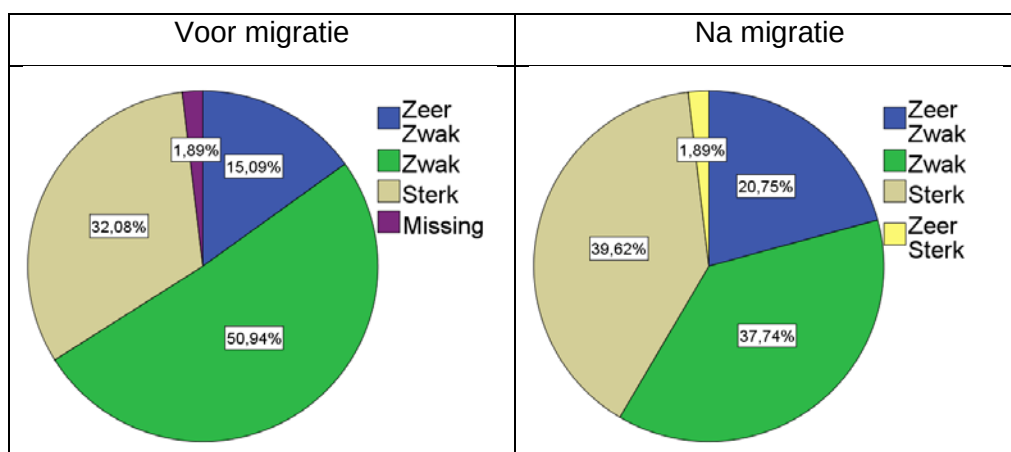
Politieke betrokkenheid bij Europa

Figuur 16: Politieke betrokkenheid bij Europa

Zoals te zien in figuur 16 beoordeelden veel van de respondenten hun politieke betrokkenheid met Europa als zwak of zeer zwak. In de situatie voor de migratie waren dit er respectievelijk 33 en 12, na migratie waren dit er 23 en 15. 5 mensen beoordeelden dit voor migratie als sterk, en 1 als zeer sterk. Na migratie waren dit er respectievelijk 13 en 1. Dit laat zien dat er wel een klein verschil is ontstaan na migratie. Namelijk een toename van de antwoorden sterk en zeer zwak, en een afname van het aantal respondenten dat met zwak antwoordde.

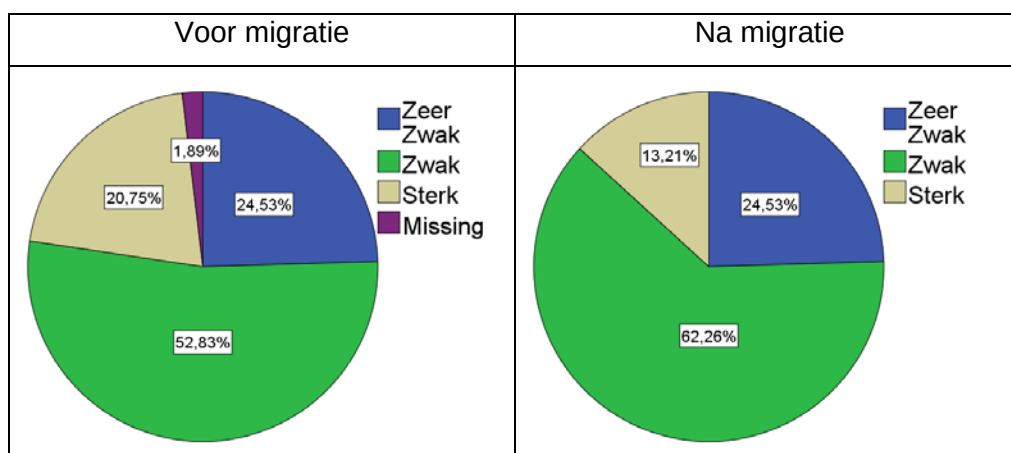
Delen van normen en waarden met andere Europeanen

Figuur 17: Europees delen normen en waarden

Over de gehele populatie gezien zien we een geringe toename in het delen van normen en waarden met andere Europeanen bij de respondenten (zie figuur 17). Er wordt door respondenten vaker geantwoord dat dit sterk is na de migratie. In de situatie voor migratie zijn dit er 17 na migratie 21. Daarnaast antwoorden echter 11 met zeer zwak na migratie, waar dit er slechts 8 waren voor migratie. 20 beoordeelden dit met zwak na migratie tegenover 27 voor de migratie. Na migratie antwoordde één respondent met zeer sterk. Daarnaast was er één respondent die de vraag voor migratie niet of onjuist invulde. In 15 gevallen vond er een verandering plaats, waarvan 8 in positieve zin, dat wil zeggen een verhoogd gevoel van normen en waarden na migratie, en 7 in negatieve zin. De positieve veranderingen waren echter sterker (zie bijlage II).

Vertrouwen in Europese instituties

Figuur 18: Vertrouwen Europese instituties

Als laatste van de affectieve aspecten wordt hier het vertrouwen in Europese instituties behandeld, zoals te zien in figuur 18. Hierbij beoordeelden evenveel mensen voor als na

migratie hun vertrouwen als zeer zwak: 13. Voor de situatie voor migratie beoordeelden 28 respondenten dit als zwak. Tegenover 33 na migratie. 7 beoordeelden dit na migratie als sterk, waar dit voor migratie nog 11 respondenten waren. Eén respondent vulde de vraag over de situatie voor migratie niet of onjuist in. Er traden hier dus slechts kleine verschillen op. In 9 van de 14 gevallen was dit verschil negatief (zie bijlage II). Dit duidt dus op een geringe afname van het vertrouwen in Europese instituties.

4.2.4 Conclusies affectieve aspecten

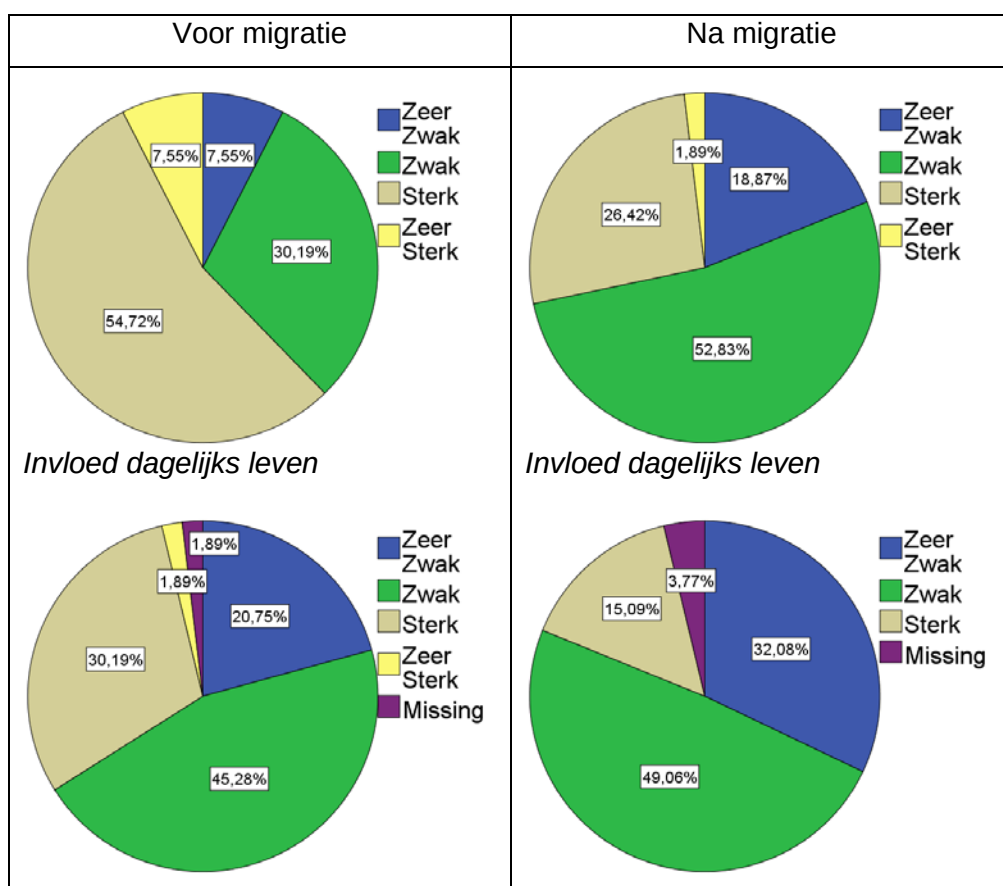
Vanuit de bovenstaande gegevens mag geconcludeerd worden dat de affectieve aspecten van burgerschap, bij de respondenten, niet sterk veranderden door de migratie. Bij het merendeel van de onderdelen vonden maar kleine veranderingen plaats. Bij de regionale politieke betrokkenheid vond een grotere verandering plaats, hierbij werd duidelijk dat de respondenten minder politiek betrokken waren met de regio Kranenburg dan met hun herkomstregio. Daarnaast werd de band met Nederland sterker onder de respondenten, hetzelfde bleek ook voor de politieke betrokkenheid bij Nederland. Daarnaast werd het gevoel normen en waarden te delen met andere Europeanen onder de respondenten iets sterker na migratie. Opvallend hierbij is dat voornamelijk affectieve aspecten van nationaal burgerschap sterker werden ervaren. Dit gaat in tegen de theorie dat nationaal burgerschap minder belangrijk wordt in een globaliserende wereld. Omdat deze mensen die gemigreerd zijn binnen de EU, wat gezien mag worden als een onderdeel van de globalisering, sterkere affectieve banden met hun land van herkomst ontwikkelden. Ook is er weinig verandering in affectieve aspecten van het Europees burgerschap, hieruit kan geconcludeerd worden dat deze respondenten geen sterkere relatie met de Europese Unie hebben ontwikkeld. Dit druist in tegen de veronderstelling van de EU dat migratie van burgers binnen de EU leidt tot sterkere banden met de Unie.

4.3 Effect van migratie op ervaring van formele aspecten burgerschap

In de subparagrafen hieronder zullen allereerst de formele aspecten van burgerschap worden geanalyseerd. De nadruk ligt hierbij op welke veranderingen hebben plaatsgevonden binnen de gehele respondenten populatie, maar daarnaast zal ook worden ingegaan op de veranderingen bij individuele respondenten.

4.3.1 Effect van migratie op ervaring van formele aspecten regionaal burgerschap

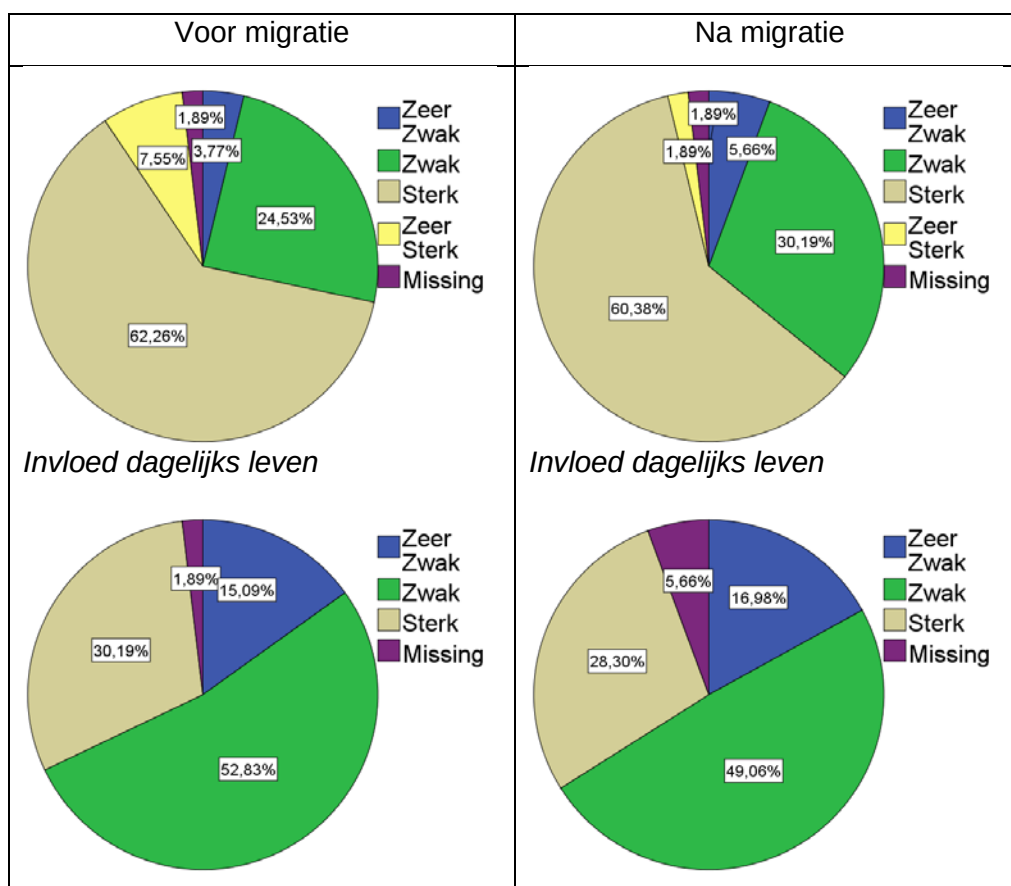
Ervaring van regionale rechten

Figuur 19: Regionale rechten

Het bewustzijn van de regionale rechten is bij een groot gedeelte van de respondenten veranderd sinds de migratie naar Kranenburg. Voor migratie waren 29 mensen zich sterk bewust van hun regionale rechten, 4 zeer sterk, 16 zwak en 4 zeer zwak. Na migratie waren zich slechts 14 sterk bewust van hun regionale rechten, slechts 1 zeer sterk, 28 zwak en 10 zeer zwak. Daarnaast nam ook de invloed hiervan op het dagelijks leven sterk af, zoals ook te zien is in figuur 19. Dit duidt erop dat de regionale rechten na de migratie minder sterk werden ervaren.

Ervaring van regionale plichten

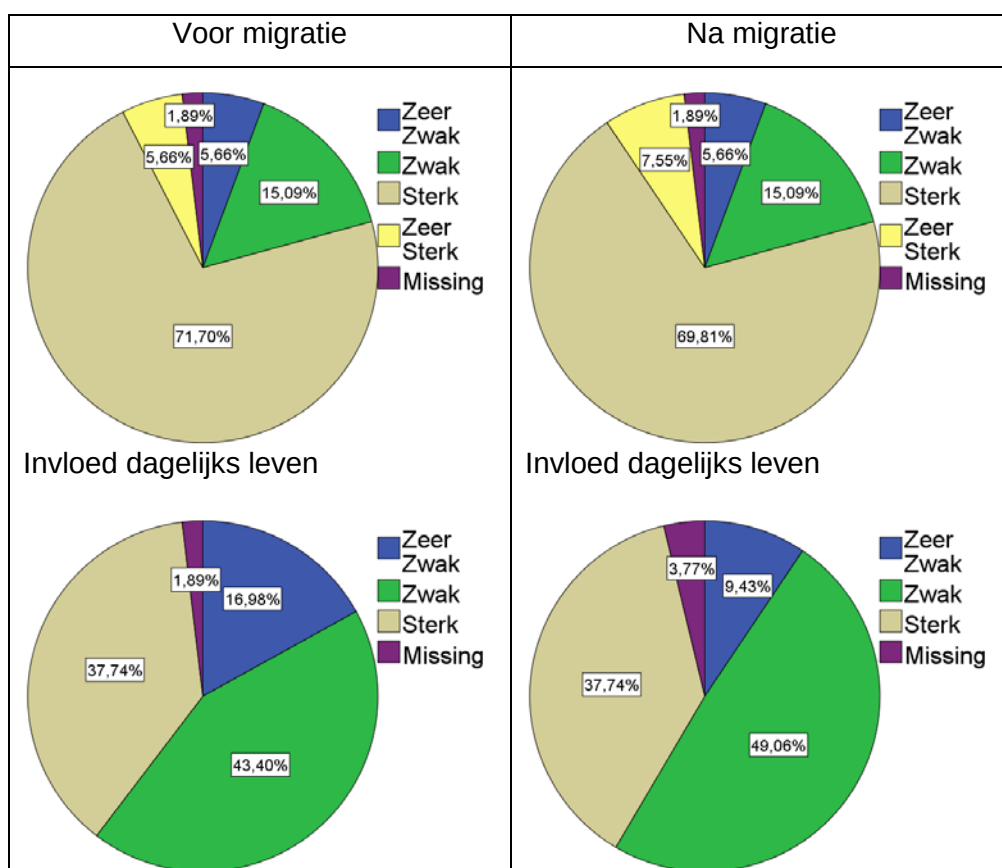

Figuur 20: Regionale plichten

De respondenten waren na de migratie enigszins minder bewust van regionale plichten dan voor de migratie, zoals te zien in figuur 20. De verdeling van de antwoorden voor migratie was als volgt: 2 zeer zwak, 13 zwak, 33 sterk, 4 zeer sterk en 1 niet of onjuist ingevuld. Na migratie was de verdeling: 3 zeer zwak, 16 zwak, sterk 32, zeer sterk 1 en 1 niet of onjuist ingevuld. Dit geeft een lichte daling van het bewustzijn van de respondenten weer. Daarnaast bleef de invloed van dergelijke plichten op het dagelijks leven ongeveer gelijk.

4.3.2 Effect van migratie op ervaring van formele aspecten nationaal burgerschap

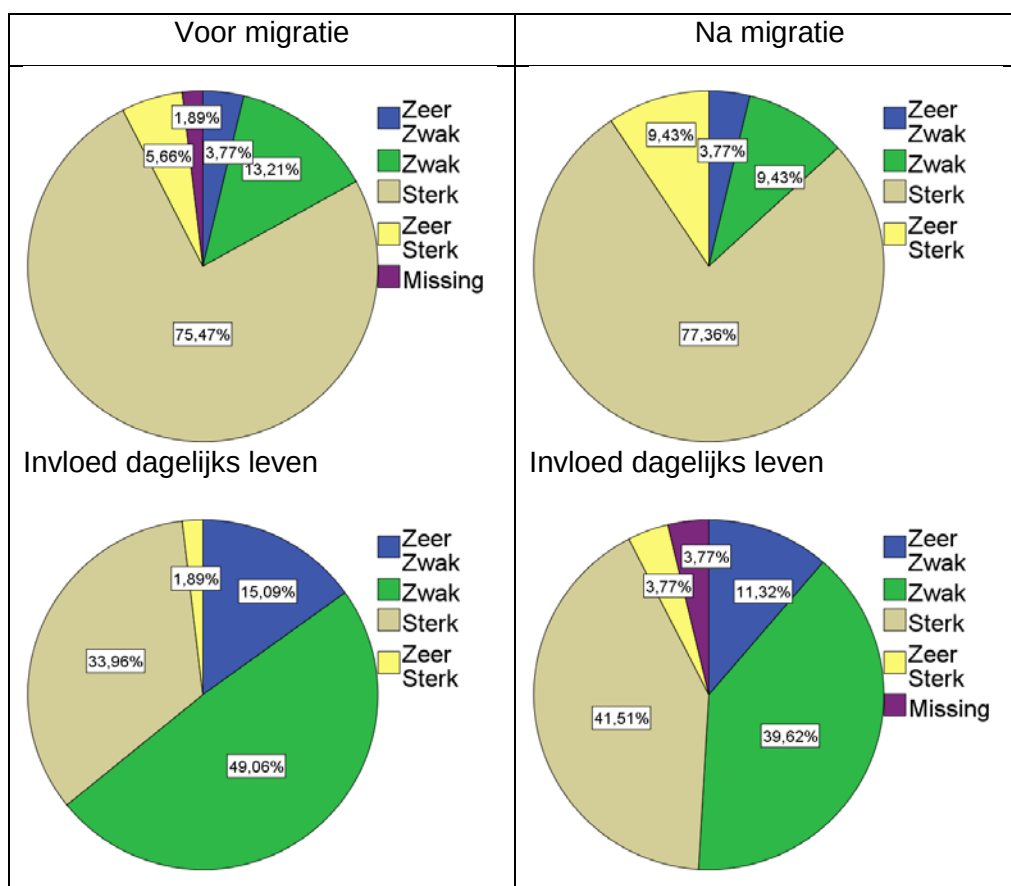
Ervaring van nationale rechten

Figuur 21: Nationale rechten

Op het gebied van nationale rechten vond er weinig verandering plaats in het bewustzijn van de respondenten. De aantallen antwoorden per categorie zijn vrijwel overal gelijk op één verschil na. Voor migratie was er één respondent meer, zich sterk bewust van de nationale rechten en één minder zeer sterk. De ervaring van nationale rechten bleef dus ongeveer gelijk. Hoewel deze in het dagelijks leven minder vaak zeer zwak werden ervaren na migratie, zie figuur 21.

Ervaring van nationale plichten

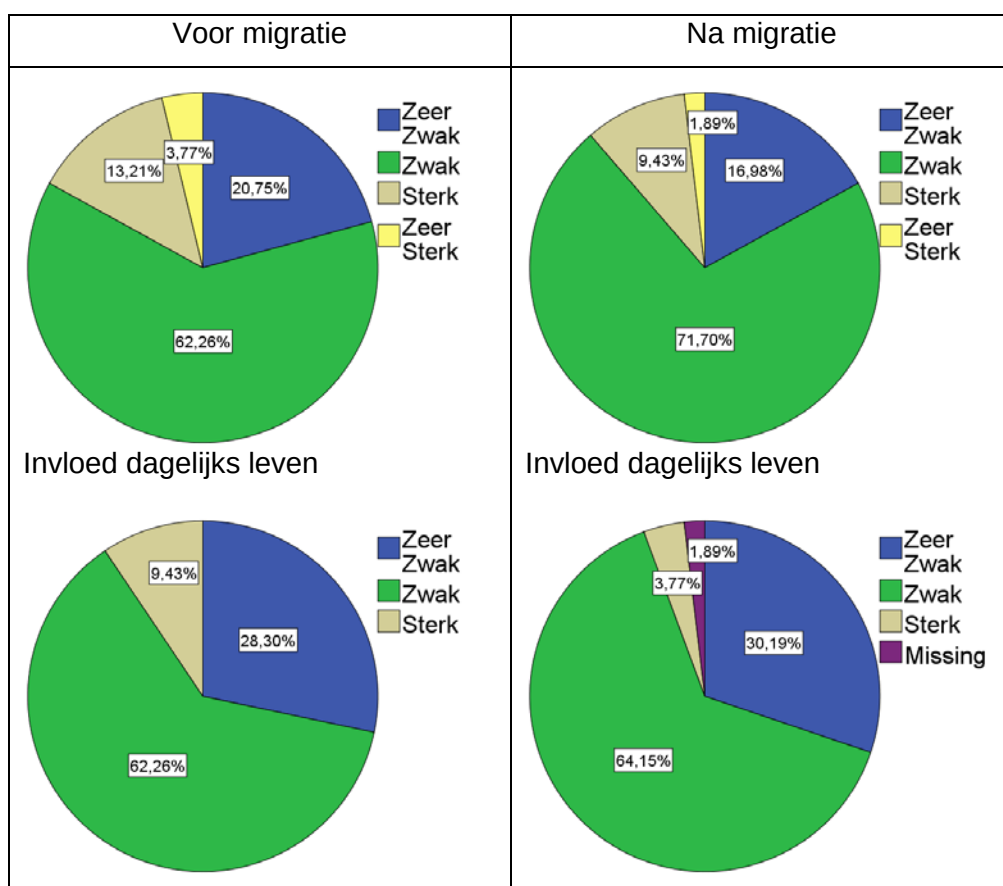

Figuur 22: Nationale plichten

Van nationale plichten waren zowel voor als na migratie veel respondenten zich sterk bewust, zoals in figuur 22 is te zien. Over de situatie voor de migratie antwoorde 30 respondenten dat zij sterk bewust waren, na migratie waren dit er 41. 3 respondenten oordeelden zeer sterk over de huidige situatie en 5 over de situatie voor migratie. Voor beide situaties antwoordden 2 respondenten zeer zwak. Voor migratie werd het bewustzijn van nationale plichten door 7 mensen zwak ervaren, en na migratie door 5. In het dagelijks leven werden dergelijke plichten na migratie sterker ervaren dan ervoor. Dit betekent dus dat nationale plichten na migratie sterker werden ervaren dan ervoor.

4.3.3 Effect van migratie op ervaring van formele aspecten Europees burgerschap

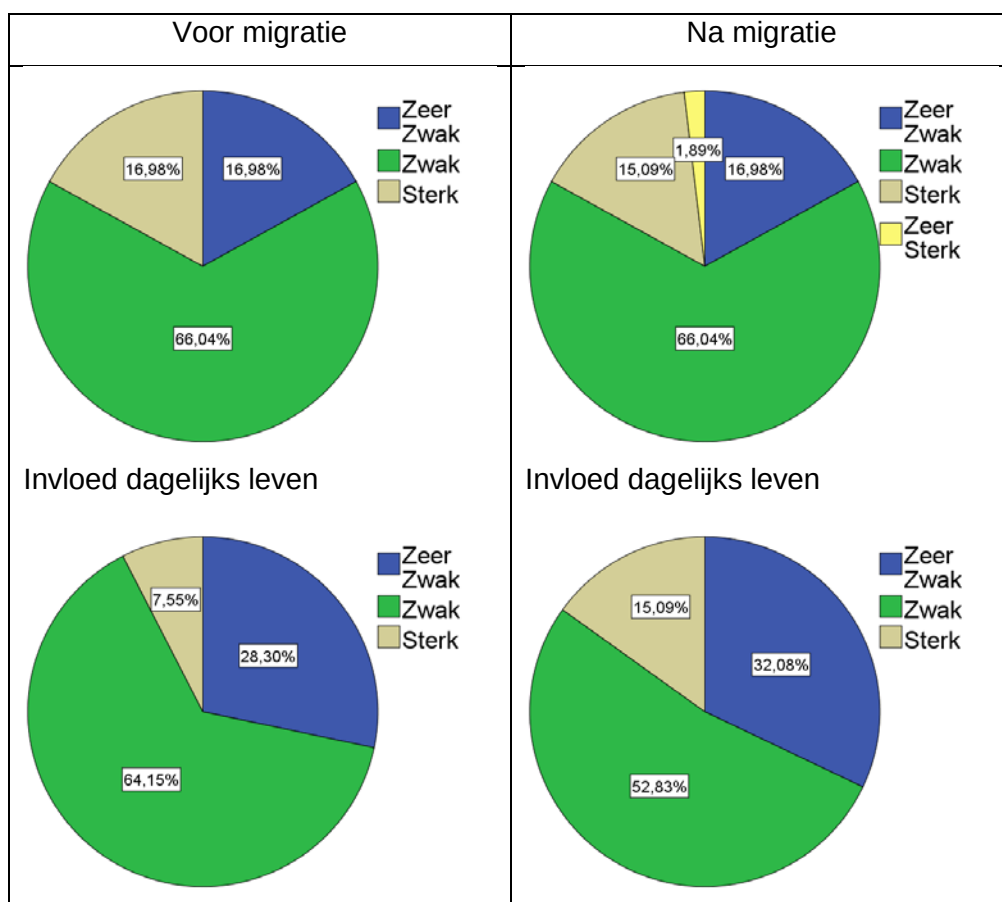
Ervaring van Europese rechten

Figuur 23: Europese rechten

Op het gebied van de Europese rechten worden tevens weinig verschillen ervaren, hoewel zoals in figuur 23 te zien voor de migratie vaker sterk en zeer sterk werd aangegeven dan na migratie. Daarbij hoorde ook een toename van het aantal respondenten dat zwak antwoordde. De invloed van Europese rechten op het dagelijks leven bleef ook ongeveer gelijk en werd door het grootste gedeelte van de respondenten als zwak of zeer zwak ervaren.

Ervaring van Europese plichten

Figuur 24: Europese plichten

Van plichten op het gebied van Europees burgerschap waren de respondenten zowel voor als na migratie zich zwak bewust. Na migratie ervoeren 8 mensen dit sterk en 1 zeer sterk, en voor migratie ervoeren dit 9 mensen sterk. Daarnaast ervoeren 35 mensen dit zwak en 9 als zeer zwak voor beide situaties. Ook wordt hiervan in het dagelijks leven geen invloed van Europese plichten ervaren. Hoewel we hierbij wel een kleine toename van de categorieën sterk en zwak zien na migratie (zie figuur 24).

4.3.4 Conclusies formele aspecten

De respondenten waren zich na de migratie minder bewust van regionale rechten en plichten. Daarnaast nam de invloed op het dagelijks leven van regionale rechten na migratie af. Het bewustzijn van nationale formele aspecten van burgerschap bleef even sterk na migratie, in beide gevallen bleef de ervaren invloed van dergelijke rechten en plichten ongeveer gelijk. Ook van Europese rechten en plichten waren de respondenten zich zowel voor als na migratie ongeveer even bewust. Daarnaast bleef de invloed daarvan op het dagelijks leven ook gelijk. Dit gaat in tegen de verwachting dat mensen die binnen de EU

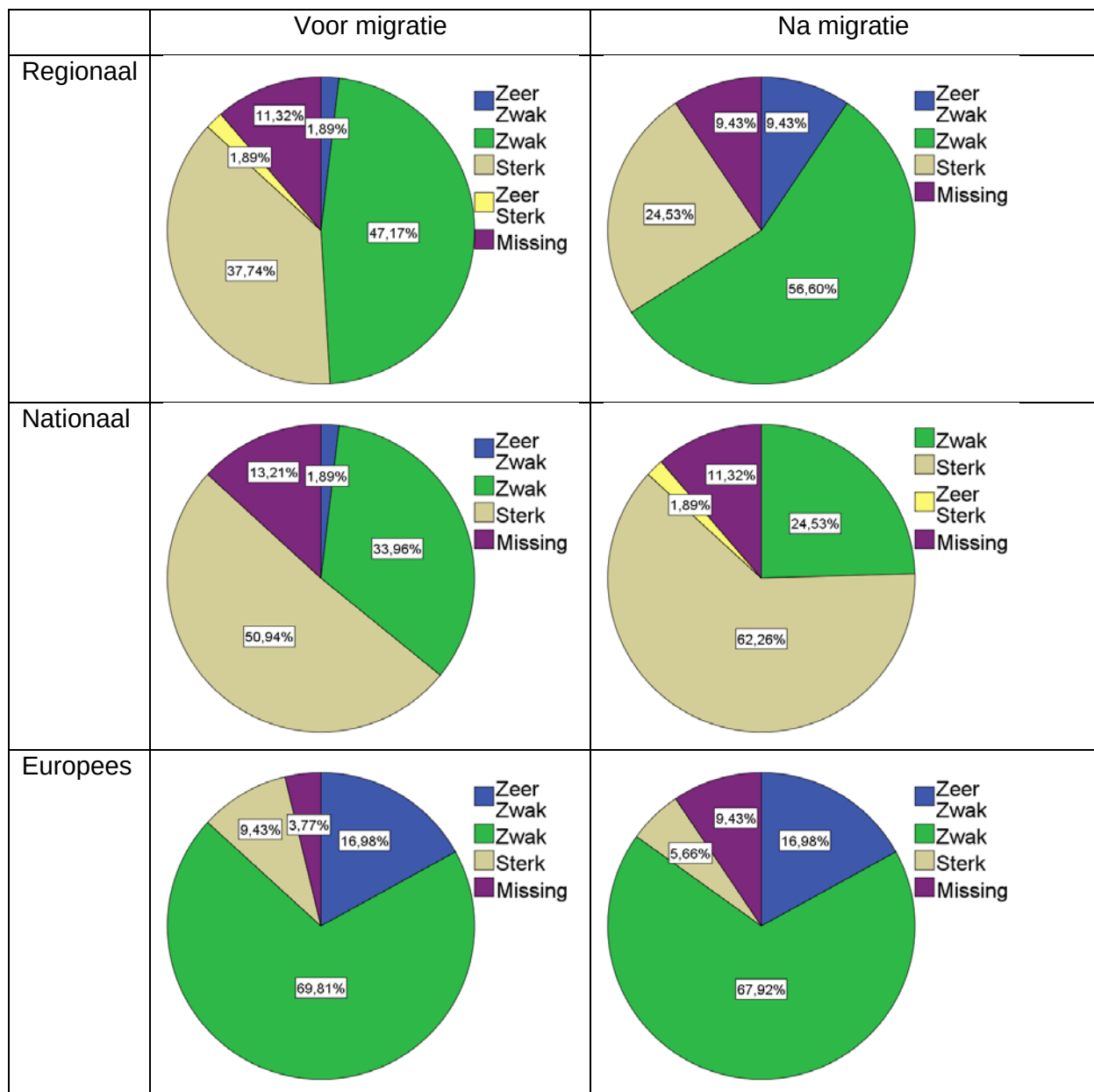
migreren Europese rechten en plichten sterker ervaren. Dit mocht wel verwacht worden omdat mensen meer te maken krijgen met Europese regels, en hiervan meer gebruik maken. Uit deze resultaten blijkt echter dat de ondervraagde respondenten deze formele aspecten van Europees burgerschap niet sterk ervaren en ook niet sterker zijn gaan ervaren door de migratie.

4.4 Resultaten verhoudingen verschillende niveaus

In de enquête was een ranking opgenomen om te onderzoeken hoe de verschillende niveaus van burgerschap zich tot elkaar verhouden, deze ranking werd echter vaak verkeerd begrepen of niet ingevuld. Daarom is besloten om deze ranking niet mee te nemen in de analyse. De verhouding van de verschillende burgerschappen wordt daarom op een andere wijze bepaald. Door simpelweg te kijken hoe vaak de verschillende antwoorden voorkomen bij ieder niveau van burgerschap kan ook gekeken worden welke vormen het sterkst ervaren worden. Daarom zijn voor dit onderdeel de afzonderlijke vragen per burgerschapsniveau samengevoegd. De bovenstaande figuren geven al een indicatie van de verhoudingen, het blijft echter wel belangrijk deze hieronder andermaal uiteen te zetten.

In de oorspronkelijke codering stond 1 voor zeer zwak, 2 voor zwak, 3 voor sterk en 4 voor zeer sterk. Door het gemiddelde van alle antwoorden per schaalniveau te nemen kan worden bepaald hoe sterk dat niveau van burgerschap ervaren wordt. Het gemiddelde antwoord van alle vragen per schaalniveau werd hierbij berekend. Het is een ongewogen gemiddelde omdat niet is vast te stellen welke factoren voor de ervaring van burgerschap belangrijker ofwel onbelangrijker zijn.

Bij deze gemiddelden telt van 1 tot 1,50 als zeer zwak. Van 1,51 tot 2,5 als zwak. Van 2,51 tot 3,5 als sterk, en van 3,51 tot 4 als zeer sterk. De gemiddelden zijn zo opnieuw gecodeerd binnen SPSS. In figuur 25 op de volgende pagina worden hiervan de uitkomsten weergegeven.

Figuur 25: Overzicht veranderingen en verhoudingen in ervaren burgerschap

In figuur 25 is duidelijk te zien dat de ervaring van regionaal burgerschap na de migratie zwakker werd. De ervaring van nationaal burgerschap werd sterker. En de ervaring van Europees burgerschap bleef ongeveer gelijk. In de situatie voor de migratie werd nationaal burgerschap iets sterker ervaren dan regionaal burgerschap, en werd Europees burgerschap het minst sterk ervaren. Na de migratie werd het nationaal burgerschap nog sterker ervaren, en het regionaal burgerschap minder sterk. Dit zorgde ervoor dat het verschil tussen regionaal en nationaal burgerschap groter werd. Na migratie bleef het Europees burgerschap nog steeds de minst ervaren vorm van burgerschap.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk komen de uitkomsten van het onderzoek aan bod. In paragraaf 5.1 zullen de antwoorden op de vraagstelling van dit onderzoek worden gegeven. Daarna, in paragraaf 5.2 worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek. Ter afsluiting, in paragraaf 5.3 volgt een reflectie op zowel het onderzoek als ook het onderzoeksproces.

5.1 Conclusies

In dit onderzoek stond de volgende hoofdvraag centraal:

“Hoe beïnvloedt het langdurig in een andere EU-lidstaat verblijven van een individu, zijn ervaring van burgerschap op de verschillende schaalniveaus?”

Om tot een antwoord op deze vraag te komen zijn de gegevens verzameld die in het vorige hoofdstuk te zien waren. Het onderzoek richtte zich op een groep respondenten in het Duitse grensdorp Kranenburg. De antwoorden die zijn gegeven door deze mensen zijn gebruikt om te analyseren hoe deze mensen multi-level burgerschap ervaren. Hieruit kan verder niet gegeneraliseerd worden, doordat een aselechte steekproef niet mogelijk was. Om tot een goed antwoord te komen op deze hoofdvraag is besloten om zowel te analyseren hoe de verschillende schaalniveaus van burgerschap veranderden na migratie, als ook te analyseren hoe de verschillende niveaus zich tot elkaar verhouden.

De hypothesen van het onderzoek waren als volgt:

Mensen zullen hun Europees burgerschap sterker ervaren, omdat vrijwel dagelijks gebruik wordt gemaakt van Europese rechten zoals de vrijheid van vestiging en het recht op vrije verplaatsing binnen de Europese Unie. Daarnaast is het de verwachting dat nationaal burgerschap minder sterk wordt ervaren, omdat de migranten minder bezig zijn met Nederlandse rechten en plichten. Op het gebied van regionaal burgerschap was de hypothese van dit onderzoek dat deze na migratie zal zijn afgenomen, omdat mensen tijd nodig hebben om affectieve banden met de regio op te bouwen.

Zoals in het voorgaande hoofdstuk is aangetoond werd het burgerschap op verschillende manieren door de migratie beïnvloedt. De invloed van migratie was niet bijzonder sterk, maar wel aanwezig. Bij het Nederlands burgerschap trad een significante en opmerkelijke verandering in, Nederlands burgerschap werd na de migratie sterker ervaren. Dit werd hoofdzakelijk veroorzaakt door een toegenomen bewustzijn van nationale plichten, en een

sterkere band en politieke betrokkenheid met Nederland. In de literatuur over burgerschap werd echter juist gezegd dat nationaal burgerschap van belang zou afnemen.

Voor het regionale burgerschap gold dat de respondenten vooral minder politiek betrokken waren bij hun nieuwe regio, daarnaast waren ze zich minder bewust van regionale rechten en plichten, en nam ook de invloed van de formele aspecten op het dagelijks leven af. Dit betekent dat regionaal burgerschap een kleinere rol ging spelen na migratie.

Bij het Europees burgerschap traden er weinig veranderingen op na migratie. Dit gold voor zowel de affectieve als ook de formele aspecten. De enige verandering die hierbij optrad was een toename, na migratie, van het gevoel normen en waarden te delen met andere Europeanen.

Over het algemeen kan gezegd worden dat de respondenten hun Europees burgerschap zowel voor als na migratie het minst sterk ervoeren. Het nationaal burgerschap werd het belangrijkste gevonden door de respondenten, en deze werd na migratie nog sterker ervaren. Het regionaal burgerschap zat hier tussen in, maar werd wel zwakker na migratie. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat na migratie binnen de Europese Unie de respondenten van mijn onderzoek hun Europees burgerschap het zwakst ervoeren.

Het is opmerkelijk te noemen dat mensen niet bewust waren van Europese rechten en plichten, en oordeelden dat deze weinig invloed hebben op hun dagelijks leven. Terwijl ze dagelijks gebruik maken van Europese rechten. Als men kijkt naar de aanname dat migratie binnen de EU leidt tot een versterking van het Europees burgerschap bij een individu moet geconcludeerd worden dat dit niet zonder meer waar is. Ook blijkt migratie binnen de Europese Unie de ervaring van regionaal te verzwakken, wat dus een conflict oplevert met het beleid van regionalisatie. Men kan daarom niet zowel inzetten op migratie binnen de EU als ook op het Europa van de regio's.

Daarnaast is het opmerkelijk dat nationaal burgerschap na migratie nog steeds het sterkst werd ervaren. Hoewel dit goed bij de kenmerken van de populatie past, aangezien de meeste Nederlanders in Kranenburg sterk op Nederland gericht zijn. Toch wordt in de literatuur aangenomen dat een verder globalisering, waartoe de integratie van de Europese Unie gerekend en migratie binnen de EU kunnen worden, bijdraagt tot een vermindering van het belang van nationaal burgerschap. Hierbij moet wel gezegd worden dat nationaal burgerschap volgens anderen de belangrijkste vorm van burgerschap is. Dit wordt dan ook door dit onderzoek voor deze populatie bevestigd.

Bij de hierboven beschreven conclusies moet echter wel gezegd worden dat niet valt uit te sluiten dat er ook andere factoren naast migratie hebben meegespeeld in de veranderde ervaring van burgerschap. Zo zullen bijvoorbeeld actualiteiten rondom de politieke situatie in Nederland en de huidige media aandacht voor de Europese Unie waarschijnlijk een invloed hebben gehad op de antwoorden van de respondenten.

5.2 Vervolgonderzoek

Bij het verrichten van vervolgonderzoek is het een goed idee om te onderzoeken welke aspecten van burgerschap als belangrijk worden ervaren door mensen. In de theorie worden veel aspecten van burgerschap uitgebreid beschreven, maar worden weinig met onderzoek gestaafde inzichten gegeven in welke aspecten belangrijk zijn voor individuen.

5.3 Reflectie

Tijdens het opzetten en het uitvoeren van dit onderzoek hadden een aantal zaken beter gekund. Zo werd in plaats van een aselechte steekproef gekozen voor de random walk methode. Hoewel dit een goede manier is om enige vorm van willekeur in de selectie van respondenten te verkrijgen, bleken de gekozen routes in de praktijk niet te werken. Alleen in de 'Hollandse' wijk werden genoeg respondenten gevonden die bereid waren mee te werken aan het onderzoek. In de overige wijken wilden veel mensen niet meewerken. Het is mogelijk dat dit de resultaten heeft beïnvloed. Bij vervolgonderzoek zal er dus zeker sprake moeten zijn van een betere spreiding van de respondenten. Daarnaast bleek het lastig om genoeg respondenten te vinden, misschien mede veroorzaakt door de lengte van de enquête. Hierdoor is het vooraf gestelde minimum aan respondenten (vooralsnog) niet gehaald.

Enquêtes

De enige fouten zijn gemaakt in de opzet en de uitvoer van de enquêtes, deze zullen hieronder worden toegelicht.

Een gedeelte van de enquêtes was mondeling afgenomen, terwijl een ander deel door de respondenten zelfstandig waren ingevuld. Dit is gebeurd omdat de respondenten vaak niet de tijd hadden om de enquêtes mondeling te doen. Hierdoor zou het kunnen zijn dat respondenten de vragen anders geïnterpreteerd hebben of iets soortgelijks, waardoor de resultaten kunnen zijn beïnvloed. Het is echter niet te achterhalen welke invloed dit gehad heeft, en hierover speculeren is in mijn ogen weinig zinvol.

In de enquêtes was eigenlijk een ranking van de verschillende burgerschapsniveaus opgenomen. Tijdens de pre-test van de enquêtes werd deze goed begrepen, maar tijdens het afnemen van de enquêtes bij de respondenten werd deze vaak onjuist ingevuld. Veel respondenten dachten bij dit onderdeel slechts een cijfer toe te moeten kennen aan de verschillende schaalniveaus van burgerschap, waar de bedoeling was dat ze de niveaus hiërarchisch zouden ordenen. Dit onderdeel had dus beter toegelicht moeten worden (zie bijlage I). Dit heeft ertoe geleid dat dit onderdeel niet is opgenomen in de resultaten. Er is toen op een andere manier geprobeerd de verhoudingen tussen de niveaus te analyseren, hoewel dit goed gelukt is was het toch handiger geweest als de ranking beter was toegelicht.

Daarnaast waren door een fout in de eerste helft van de enquêtes de antwoordcategorieën niet goed, waardoor sommige antwoorden elkaar niet uitsloten. Dit was het geval bij zowel de vraag over de leeftijd van de respondent als ook de vraag over de tijdsduur van het wonen in Kranenburg. Dit heeft echter alleen de resultaten beïnvloed op het gebied van de omschrijving van de respondenten. Tevens bevatte de enquête een aantal typfouten doordat deze op een onoverzichtelijke wijze waren aangepast. Dit zal echter waarschijnlijk de resultaten niet significant hebben beïnvloed. Ook werd door veel respondenten de enquête langdradig gevonden, en ontbrak voor hun gevoel een antwoordcategorie als “neutraal” of iets dergelijks. Voor dit laatste was echter bewust gekozen. Wellicht was de keuze voor een 10 punts-schaal met aan het ene uiteinde zeer zwak en aan de andere zeer sterk een betere indeling geweest. Hoewel daaruit interpreteren moeilijk zou zijn geweest.

6 Referenties

Abrahamson, M. (1965). Cosmopolitanism, Dependence-Identification, and Geographical Mobility. *Administrative Science Quarterly*, 10 (1), 98-106.

Antonsich, M. (2010). Exploring the correspondence between regional forms of governance and regional identity: The case of Western Europe. *European Urban and Regional Studies*, 17 (3), 261–276.

Bell, D. (2012). Communitarianism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Vinddatum 16-6-2012 op <<<http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/communitarianism/>>>.

Bloemraad, I., Korteweg, A. & Yurdakal, G. (2008). Citizenship and Immigration: Multiculturalism, Assimilation, and Challenges to the Nation-State. *Annual review of sociology*, 34, 153-179.

Bruter, M. (2004). On what citizens mean by feeling 'European': perceptions of news, symbols and borderless-ness. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (1), 21-39, Routledge.

Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. Thousand Oaks, California: Sage publications inc.

Czaja, R. & Blair, J. (2005). *Designing Surveys: A guide to decisions and procedures*. Sage publications, Inc.

Duitslandweb (2008). 'Ze bouwen huizen met een hek eromheen'. Vinddatum 30-03-2012 op << <http://www.duitslandweb.nl/dossiers/archief/grensdossier/kranenburg>>>.

Europese Parlement (2000). *Handvest van de grondrechten van de Europese Unie*. Publicatieblad van de Europese gemeenschappen.

Europese Raad. (2000). Resolution of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 14 December 2000 concerning an action plan for mobility. *Official Journal C 371*, 23/12/2000.

Fontaine, P. (2010). *Europe in 12 Lessons*. Publications office for the European Union.

Fowler, F.J. (2009). *Survey Research Methods, 4th edition*. Sage publications, Inc.

Gielis, R. (2009). Borders make the difference: Migrant transnationalism as a border experience. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 2009, 100 (5), 598–609.

Hannerz, U. (2007). Foreign Correspondents and the Varieties of Cosmopolitanism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33 (2), 299-311

Höchtel, F., Born, K.M. & Plieninger, T. (2010). Landscape Change and Regional Identity: Introduction to the Special Section. *Landscape Research*, 35 (4), 427-430. Routledge.

Isin, E.F., & Turner, B.S. (2002). *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage publications ltd.

- Kennedy, P. (2010). Mobility, Flexible Lifestyles and Cosmopolitanism: EU Postgraduates in Manchester. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (3), 465-482
- Korzilius, H. (2008). *De kern van Survey-onderzoek*. Assen: Van Gorcum BV.
- Lehning, P.B. (2011). European Citizenship: Towards a European Identity? *Law and Philosophy*, 20 (3). Springer
- Levy, D., Heinlein, M. & Breuer, L. (2011). Reflexive particularism and cosmopolitanization: the reconfiguration of the national. *Global Networks* 11 (2), 139–159. Blackwell Publishing Ltd.
- Leydet, D. (2011). Citizenship. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Vinddatum 30-5-2012 op << <http://plato.stanford.edu/archives/fall2011/entries/citizenship/>>>
- Miller, A. (2006). Discovering the quantity of quality: scoring 'Regional Identity' for quantitative research. *Language Sciences* 30 652–678, Elsevier Ltd.
- Paasi, A. (2009). The resurgence of the 'Region' and 'Regional Identity': theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe. *International Studies* 2009, 35, 121–146. British International Studies Association
- Painter, J. (1998). *Multi-level Citizenship, Identity and Regions in Contemporary Europe*. University of Durham.
- Painter, J. (2008). European Citizenship and the Regions. *European Urban and Regional Studies* 2008, 15 (5). Sage Publications.
- Purvis, T. & Hunt, A. (1999). Identity versus citizenship: Transformations in the discourses and practices of citizenship. *Social and Legal Studies*, 8 (4), 457-482. Sage Publications.
- Recchi, E. (2008). 'Cross-State Mobility in the EU: Trends, Puzzles and Consequences'. *European Societies*, 10 (2), 197–224.
- Roeder, A. (2011). Does mobility matter for attitudes to Europe. A Multi-level Analysis of Immigrants' Attitudes to European Unification. *Political Studies*: 2011, 59, 458–471.
- Rother, N. and Nebe, T. (2006). 'The Question of European Identity'. Vinddatum 5-3-2012, op <<http://www.obets.ua.es/pioneer/bajaarchivo_public.php?iden=354>>
- Simonsen, K. (2004). 'Europe', National Identities and Multiple Others. *European Urban and Regional Studies* 2004, 11, 357, Sage Publications.
- Turner, B.S. (1993). *Citizenship and Social Theory*. London: Sage publications Ltd.
- Van Houtum, H. & Gielis, R. (2006), Elastic Migration: The Case of Dutch Short-distance Transmigrants in Belgian and German borderlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 97, 195–202.
- Vennix, J. (2007). *Theorie en praktijk van empirisch onderzoek*. Essex: Pearson Education Limited.

Bijlage I: Enquêteformulier

Burgerschap in het Grensgebied

Bij deze enquête wordt u gevraagd naar uw ervaring van burgerschap op verschillende niveaus. Er bestaan dus geen goede of slechte antwoorden, het draait om úw persoonlijke ervaring. Het invullen van de enquête zal ongeveer 20 minuten duren. Uw antwoorden worden anoniem en strikt vertrouwelijk verwerkt. Dit betekent dat in het rapport, waarin de resultaten van dit onderzoek worden beschreven, niet te zien is welke antwoorden door afzonderlijke deelnemers gegeven zijn. Bij dit onderdeel van de enquête ben ik benieuwd hoe u persoonlijk de volgende onderwerpen ervaart. Hierbij gaat het erom dat u aangeeft in hoeverre deze uitspraken passen bij uw ervaring, geef dit a.u.b. aan met een kruisje bij de passende antwoordcategorie. Regionaal heeft betrekking op de regio Kranenburg/Kleve.

	Ze er z w a k	Z w a k	S t e r k	Z e e r s t e r k
Regionaal				
Uw band met de regio Kranenburg is:	☐	☐	☐	☐
Uw politieke betrokkenheid bij de regio Kranenburg is:	☐	☐	☐	☐
U deelt uw normen en waarden met andere inwoners van de regio Kranenburg:	☐	☐	☐	☐
Uw vertrouwen in regionale organen en instanties is:	☐	☐	☐	☐
Nederland				
Uw band met Nederland is:	☐	☐	☐	☐
Uw politieke betrokkenheid bij Nederland is:	☐	☐	☐	☐
U deelt uw normen en waarden met andere inwoners van Nederland:	☐	☐	☐	☐
Uw vertrouwen in Nederlandse organen en instanties is:	☐	☐	☐	☐
Duitsland				
Uw band met Duitsland is:	☐	☐	☐	☐
Uw politieke betrokkenheid bij Duitsland is:	☐	☐	☐	☐
U deelt uw normen en waarden met andere inwoners van Duitsland:	☐	☐	☐	☐
Uw vertrouwen in Duitse organen en instanties is:	☐	☐	☐	☐
Europees				
Uw band met Europa is:	☐	☐	☐	☐
Uw politieke betrokkenheid bij Europa is:	☐	☐	☐	☐
U deelt uw normen en waarden met andere inwoners van Europa:	☐	☐	☐	☐

Uw vertrouwen in Europese organen en instanties is:	0	0	0	0
---	---	---	---	---

Hoe ervaart u de volgende onderwerpen met betrekking tot uw burgerschap?

	Zeer zwak	Zwak	Sterk	Zeer sterk
Kranenburg				
Uw bewustzijn van uw regionale rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van regionale plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Nederland				
Uw bewustzijn van uw Nederlandse rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van Nederlandse plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Duitsland				
Uw bewustzijn van uw Duitse rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van Duitse plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Europees				
Uw bewustzijn van uw Europese rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van Europese plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) is:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven wordt beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0

De volgende vragen hebben betrekking op de tijd voor uw verhuizing naar Duitsland

Hoe heeft u de onderwerpen **voor uw verhuizing naar Duitsland** ervaren? Hierbij heeft regionaal betrekking op uw herkomstregio.

	Ze ^{er} zwak	Zwak	Sterk	Ze ^{er} sterk
Regionaal				
Uw band met uw oude regio	0	0	0	0
Uw politieke betrokkenheid bij de oude regio	0	0	0	0
U deelde uw normen en waarden met andere inwoners van uw oude regio:	0	0	0	0
Uw vertrouwen in regionale organen en instanties van uw oude regio was:	0	0	0	0
Nederland				
Uw band met Nederland was:	0	0	0	0
Uw politieke betrokkenheid bij Nederland was:	0	0	0	0
U deelde uw normen en waarden met andere inwoners van Nederland:	0	0	0	0
Uw vertrouwen in nationale instituties was:	0	0	0	0
Europa				
Uw band met Europa was:	0	0	0	0
Uw politieke betrokkenheid bij Europa was:	0	0	0	0
U deelde uw normen en waarden met andere inwoners van Europa:	0	0	0	0
Uw vertrouwen in Europese instituties was:	0	0	0	0

Hoe heeft u de volgende onderwerpen met betrekking tot uw burgerschap **voor uw verhuizing naar Duitsland ervaren**? Hierbij heeft regionaal dus betrekking op uw herkomstregio.

	Zeer zwak	Zwak	Sterk	Zeer sterk
Regionaal				
Uw bewustzijn van uw regionale rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van regionale plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Nederland				
Uw bewustzijn van uw Nederlandse rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van Nederlandse plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Europees				
Uw bewustzijn van uw Europese rechten en politieke rechten (bijv. kiesrecht) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0
Uw bewustzijn van Europese plichten en regelgeving (bijv. belastingen & wetten) was:	0	0	0	0
Uw dagelijks leven werd beïnvloedt door het voorgaande:	0	0	0	0

In dit onderdeel is het de bedoeling dat u de verschillende vormen van burgerschap een cijfer geeft van 1 tot 3. Hierbij geeft u aan welke vorm van burgerschap in uw **dagelijks leven** het belangrijkste is. De belangrijkste vorm geeft u een 1, de onbelangrijkste een 3. Daarna doet u hetzelfde voor de situatie voor uw verhuizing naar Duitsland.

Huidige situatie:	Cijfer	Voor migratie:	Cijfer
Regionaal burgerschap:		Regionaal burgerschap:	
Nationaal burgerschap:		Nationaal burgerschap:	
Europees burgerschap:		Europees burgerschap:	

Bij dit onderdeel vragen wij u enkele algemene vragen. Vul in wat op u van toepassing is

Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Wat is uw leeftijd?

- ☐ 18-29 jaar
- ☐ 30-45 jaar
- ☐ 45-64 jaar
- ☐ 65+ jaar

Hoe lang woont u al in Kranenburg/Duitsland?

- ☐ <2 jaar
- ☐ 3-5 jaar
- ☐ 5-10 jaar
- ☐ >11 jaar

In hoeverre beschouwt u uzelf geïntegreerd in Kranenburg?

- ☐ Geheel
- ☐ Een beetje
- ☐ Vrijwel niet
- ☐ Geheel niet

Wat ervaart u als zijnde uw huidige regio?

- ☐ Kranenburg
- ☐ Knooppunt Arnhem-Nijmegen
- ☐ Nijmegen-Kleve
- ☐ Anders, namelijk:

Bedankt voor uw deelname aan deze enquête.

Indien u op de hoogte gehouden van de resultaten, kunt u hieronder uw email adres invullen:

.....

Heeft u nog opmerkingen over deze enquête?

.....

.....

Bijlage II: Individuele verschillen respondenten & aantallen formele aspecten

Hieronder kunt u zien hoe vaak er verschillen bij individuen plaatsvonden, en welke verschillen dit waren. Een negatief getal geeft een verschuiving richting zeer sterk weer. Een positief getal geeft een verschuiving richting zeer zwak weer. Het blijft echter afhankelijk van de uitgangspositie op de schaal. 0 geeft aan dat er geen verandering plaatsvond. Hierbij draait het om de verandering na migratie. Dit is berekend door het antwoord van na migratie af te trekken van het antwoord voor migratie.

Vershil regionale band

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	4	7,5	7,8	7,8
-1,00	8	15,1	15,7	23,5
,00	21	39,6	41,2	64,7
Valid 1,00	14	26,4	27,5	92,2
2,00	3	5,7	5,9	98,0
3,00	1	1,9	2,0	100,0
Total	51	96,2	100,0	
Missing System	2	3,8		
Total	53	100,0		

Vershil nationale band

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-3,00	1	1,9	2,2	2,2
-2,00	1	1,9	2,2	4,4
-1,00	9	17,0	20,0	24,4
Valid ,00	31	58,5	68,9	93,3
1,00	2	3,8	4,4	97,8
2,00	1	1,9	2,2	100,0
Total	45	84,9	100,0	
Missing System	8	15,1		
Total	53	100,0		

Verschil Europese band

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	8	15,1	16,3	16,3
,00	32	60,4	65,3	81,6
Valid 1,00	9	17,0	18,4	100,0
Total	49	92,5	100,0	
Missing System	4	7,5		
Total	53	100,0		

Verschil regionale politieke betrokkenheid

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	1	1,9	2,1	2,1
-1,00	3	5,7	6,3	8,3
,00	16	30,2	33,3	41,7
Valid 1,00	19	35,8	39,6	81,3
2,00	9	17,0	18,8	100,0
Total	48	90,6	100,0	
Missing System	5	9,4		
Total	53	100,0		

Verschil nationale politieke betrokkenheid

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	8	15,1	16,0	16,0
,00	37	69,8	74,0	90,0
Valid 1,00	5	9,4	10,0	100,0
Total	50	94,3	100,0	
Missing System	3	5,7		
Total	53	100,0		

Verschil Europese politieke betrokkenheid

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	11	20,8	22,0	22,0
,00	33	62,3	66,0	88,0
Valid 1,00	6	11,3	12,0	100,0
Total	50	94,3	100,0	
Missing System	3	5,7		
Total	53	100,0		

Verschil regionale normen & waarden

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	4	7,5	7,7	7,7
-1,00	3	5,7	5,8	13,5
,00	31	58,5	59,6	73,1
Valid 1,00	10	18,9	19,2	92,3
2,00	4	7,5	7,7	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil nationale normen & waarden

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	1	1,9	1,9	1,9
-1,00	9	17,0	17,3	19,2
Valid ,00	38	71,7	73,1	92,3
1,00	4	7,5	7,7	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil Europese normen & waarden

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	2	3,8	3,8	3,8
-1,00	6	11,3	11,5	15,4
Valid ,00	37	69,8	71,2	86,5
1,00	7	13,2	13,5	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil vertrouwen in regionale instituties

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	1	1,9	2,0	2,0
-1,00	12	22,6	24,0	26,0
Valid ,00	26	49,1	52,0	78,0
1,00	10	18,9	20,0	98,0
2,00	1	1,9	2,0	100,0
Total	50	94,3	100,0	
Missing System	3	5,7		
Total	53	100,0		

Verschil vertrouwen in nationale instituties

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	5	9,4	9,6	9,6
Valid ,00	40	75,5	76,9	86,5
1,00	7	13,2	13,5	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil vertrouwen in Europese instituties

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	5	9,4	9,6	9,6
Valid ,00	38	71,7	73,1	82,7
1,00	9	17,0	17,3	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil regionale rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	4	7,5	7,5	7,5
,00	23	43,4	43,4	50,9
Valid 1,00	21	39,6	39,6	90,6
2,00	5	9,4	9,4	100,0
Total	53	100,0	100,0	

Verschil nationale rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	6	11,3	11,8	11,8
Valid ,00	42	79,2	82,4	94,1
1,00	3	5,7	5,9	100,0
Total	51	96,2	100,0	
Missing System	2	3,8		
Total	53	100,0		

Verschil Europese rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	4	7,5	7,5	7,5
,00	43	81,1	81,1	88,7
1,00	6	11,3	11,3	100,0
Total	53	100,0	100,0	

Verschil regionale plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	8	15,1	15,7	15,7
,00	29	54,7	56,9	72,5
1,00	12	22,6	23,5	96,1
2,00	2	3,8	3,9	100,0
Total	51	96,2	100,0	
Missing System	2	3,8		
Total	53	100,0		

Verschil nationale plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	6	11,3	11,5	11,5
,00	44	83,0	84,6	96,2
1,00	2	3,8	3,8	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil Europese plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	4	7,5	7,5	7,5
,00	46	86,8	86,8	94,3
1,00	3	5,7	5,7	100,0
Total	53	100,0	100,0	

Verschil invloed regionale rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	1	1,9	2,0	2,0
-1,00	4	7,5	8,0	10,0
,00	25	47,2	50,0	60,0
1,00	19	35,8	38,0	98,0
2,00	1	1,9	2,0	100,0
Total	50	94,3	100,0	
Missing System	3	5,7		
Total	53	100,0		

Verschil invloed regionale plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	6	11,3	12,2	12,2
,00	35	66,0	71,4	83,7
1,00	8	15,1	16,3	100,0
Total	49	92,5	100,0	
Missing System	4	7,5		
Total	53	100,0		

Verschil invloed nationale rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	8	15,1	15,7	15,7
,00	39	73,6	76,5	92,2
1,00	4	7,5	7,8	100,0
Total	51	96,2	100,0	
Missing System	2	3,8		
Total	53	100,0		

Verschil invloed nationale plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-2,00	1	1,9	2,0	2,0
-1,00	10	18,9	19,6	21,6
Valid ,00	36	67,9	70,6	92,2
1,00	4	7,5	7,8	100,0
Total	51	96,2	100,0	
Missing System	2	3,8		
Total	53	100,0		

Verschil invloed Europese rechten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
,00	47	88,7	90,4	90,4
Valid 1,00	5	9,4	9,6	100,0
Total	52	98,1	100,0	
Missing System	1	1,9		
Total	53	100,0		

Verschil invloed Europese plichten

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
-1,00	4	7,5	7,5	7,5
Valid ,00	47	88,7	88,7	96,2
1,00	2	3,8	3,8	100,0
Total	53	100,0	100,0	